

استاد ESTAD

ESKİ TÜRK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

[Journal Of Old Turkish Literature Researches]

E-ISSN: 2651-3013

Cilt: 4 Sayı: 2 Ağustos 2021

ss. 527-570

Makalenin Geliş

Tarihi

10/07/2021

Makalenin

Kabul Tarihi

26/08/2021

Yayın Tarihi

30/08/2021

TÜRK EDEBİYATINDA “FİHRİST-İ ŞÂHÂN” TARZI MANZUMELER VE ADANALI MÜVERRİH SÜRÜRİ’NİN SİLSİLE-İ NEFİSE ADLI ESERİ

Mustafa ÖZKAT¹

ÖZET

Osmanlı Coğrafyasında gelişen Klasik Türk edebiyatının tarih düşürme ve hezl (hiciv) söyleme alanlarındaki en büyük temsilcisi hiç şüphesiz Adanalı Sürürî (1752-1814) olmuştur. Tarih düşürme alanındaki ilk temsilci Hızır Bey’den (öl. 1459) Tanzimat dönemine kadar olan süreçte bu sanatın önde gelen şahsiyetleri arasında Edirneli Nazmî, Bursalı Hâşimî, Dürri, Seyyit Vehbî, Kâmî, Kırımlı Rahmî, Nedim, Şâkir, Râşid ve Enderunlu Fâzıl gibi isimler sayılırsa da Adanalı Sürürî’nin yeri ayrıdır. Tarih düşürme sanatını yaşamının bir parçası hâline getirmiş olan şair, hem ürettiği binlerce tarih manzumesiyle hem de bir tek konu üzerine söylediği onlarca tarih manzumesiyle diğerlerinden ayrılır. Bu yönüyle “Sultânü’l-müverrihîn”, “üstâd-ı küll”, “imâmü’l-müverrihîn” olarak anılmayı hak etmiş bir şairdir. Tarih düşürmedeki ustalığının yanında hezl/hiciv vadisinde de önde gelen şahsiyetlerdendir. Mizâhî kişiliğini tarih manzumelerine de yansıtmış olan şairin eserleri bu iki grup içerisinde değerlendirilmektedir. *Neşât-engîz* adını verdiği *divân*ından başka *Hezliyyât* ve kendi adıyla anılan târih mecmuası (*Mecmû’a-i Sürürî*) bilinen şaire ait -araştırmalarımız sonucunda- üç eseri daha tespit edilmiştir: *Bâb-ı Târîh*, *Fihrist-i Şehân* ve *Silsile-i Nefîse*. Tarih düşürme sanatıyla ilgili bu üç eserden ilki 1798-1801 yılları arasında Fransızlara karşı yapılan Mısır’daki savaşları konu alırken diğer ikisi Osmanlı

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, mustafaozkatz@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-6882-794X

padişahlarının cülûs tarihleri ile ilgilidir. XVII. yüzyılda Solak-zâde Hemdemî ile başlayan “Fihrist-i Şâhân” geleneğinde kaleme alınmış bu son iki eserden *Silsile-i Nefîse*, makalemizde ayrıntılı olarak incelenmiş ve iki nüshası karşılaştırılmak suretiyle transkripsiyonlu olarak neşredilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Adanalı Seyyid Osman Sürûrî, tarih düşürme, Fihrist-i Şâhân, *Silsile-i Nefîse*, hezl / hezel (hiciv).

“FİHRIST-I ŞÂHÂN” STYLE MANZUMES IN TURKISH LITERATURE AND THE WORK OF MÜVERRİH SÜRURİ FROM ADANA’S SILSILE-İ NEFİSE

ABSTRACT

Sürûrî from Adana (1752-1814) was undoubtedly the greatest representative of the Classical Turkish Literature, which developed in the Ottoman Geography, in the fields of chronogram and hezl (satire). In the process from Hızır Bey (d. 1459), the first representative in the field of chronogram, to the Tanzimat period, prominent figures of this art include Nazmî from Edirne, Haşimi from Bursa, Dürri, Seyyit Vehbî, Kâmî, Rahmî from Crimea, Nedim, Şakir, Râşid and Enderunlu Fâzıl. But among these, Sürûrî from Adana has a special place. The poet, who has made the art of making history a part of his life, is distinguished from the others both by the thousands of historical poems he produced and by the dozens of historical poems he uttered on a single subject. In this respect, he is a poet who deserves to be known as "Sultânü'l-müverrihîn", "üstâd-ı küll", "imâmü'l-müverrihîn". He is one of the leading personalities in the field of hezl/satire as well as his mastery in chronogram. The works of the poet, who also reflected his humorous personality in his historical poems, are evaluated within these two groups. In addition to his *divân*, which he named *Neşât-engîz*, three more works of the poet, whose name is *Hezliyyât* and history magazine (*Mecmû'a-i Sürûrî*) are known, have been identified as a result of our research: *Bâb-ı Târîh*, *Fihrist-i Şehân* and *Silsile-i Nefîse*. While the first of these three works on the art of making history is about the wars in Egypt against the French between 1798-1801, the other two are about the culus (throne) dates of the Ottoman sultans. *Silsile-i Nefîse*, one of the last two works written in the tradition of "Fihrist-i Şâhân", which started with Solak-zâde Hemdemî in the 17th century, has been examined in detail in our article and published with transcription by comparing two copies.

Keywords: Seyyid Osman Sürûrî from Adana, chronogram, Fihrist-i Şâhân, *Silsile-i Nefîse*, hezl (satire) / hezel (burlesque).

1. GİRİŞ

Klasik Türk edebiyatında “tarih düşürme” ya da “tarihleme” adıyla anılan sanat, Arap elif-basındaki her harfin “ebced” sırasına göre aldığı rakamsal değerlerle ortaya çıkmış olan ve dolayısıyla harf-sayı bütünlüğüyle şekillenen bir sanattır.

Aslında elif-badaki harflerin kolaylıkla hatırda tutulmasını sağlamak amacıyla eski dönemlerde geliştirilmiş bir formül olan “ebced”in başlangıcının ne zamana dayandığı kesin olarak bilinmemektedir. Dinî metinlerde Hz. Adem’e kadar götürülen bu tertip; *ebced* (ابجد), *hevvez* (هوز), *hıttî* (حطى), *kelemen* (كلمن), *sa’feş* (سعفص), *karâşet* (قرشت), *şehâz* (شذ), *dâzığlen* (ضظغلا) sözcüklerinden oluşmaktadır. Bu sıralamada rakamsal değer biçilirken ilk harf olan “elif”ten başlayarak önce birer birer, sonra onar onar, daha sonra da yüzer yüzer artırılarak 1000’e kadar gelinir. Böylece her harfin bir rakamsal değeri elde edilmiş olur. Tarih düşürmede en çok tercih edilen ve “asıl ebced hesabı” ya da “cümel-i sagîr” (küçük ebced hesabı) adıyla da anılan bu değerlendirmeden başka ilm-i hurûf ve cifr ilminde kullanılan “cümel-i asgar” (en küçük ebced hesabı), “cümel-i kebir” (büyük ebced hesabı) ve “cümel-i ekber” (en büyük ebced hesabı) gibi çeşitleri de bulunmaktadır. Çocuklara ad vermeden kitap sayfalarını ya da nazım birimlerini numaralandırmaya, resmî devlet kayıtlarından büyü ve muska yazmaya kadar pek çok alanda kullanılmış olan ebced hesabı, edebî anlamda daha çok tarih düşürme sanatının icrasında karşımıza çıkmaktadır.

Tarih düşürme sanatı ise cülûs, mansıp ve tayinlerde; doğum (velâdet), sünnet, evlilik ve ölümlerde; zafer, mağlubiyet ve antlaşmalarda; tarihî bina ya da kalelerin yapım ve onarımlarında; yazma kitapların te’lif ve istinsah tarihlerinde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Klasik Türk edebiyatında İstanbul’un fethiyle hız kazanan tarih düşürme sanatının ilk örnekleri özlü ifadeler taşıyan Arapça terkipler olarak karşımıza çıkmaktadır. İstanbul’un ilk kadısı olan Hızır Bey (1407-1459), bu sanatı şiirin son dizesinde uygulayarak yeni bir çığır başlatmış ve dolayısıyla Anadolu’daki öncülerinden olmuştur (Yazıcıoğlu 1998: 414) (Ahmed Cevdet 1310: 172) (Karabey 2011: 80). Bu sanatı zirveye taşıyan sanatçıların başında ise Adanalı Sürûrî (1752-1814) gelmektedir. *Sürûrî Divânı* üzerine bir doktora çalışması yapmış olan Atilla Batur bu konuda şunları söylemektedir:

“Tarihi çok eskilere dayanmasına rağmen Osmanlı Devleti’nde sıkça kullanılan tarih düşürme sanatında, başta Hızır Bey olmak üzere Bursalı Hâşimî, Dürri, Seyyit Vehbî, Kamî, Kırmımlı Rahmî, Nedim, Şâkir, Râşid ve

Enderunlu Fâzıl gibi şairler üstad olarak kabul edilmektedir. Türk kültür ve medeniyeti içinde önemli bir yer tutan tarih düşürme ve ebcedle ilgili farklı platformlarda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Ancak tarih düşürme sanatı, Adanalı şair Sürûrî'nin adının geçmediği yerde hep eksik kalacaktır. Çünkü Sürûrî, tarih düşürme hususunda çok sayıda ve çeşitli konularda tarih düşürmesiyle diğer şairlerden ayrılmaktadır. Adeta yaşadığı hayatın çok büyük bir perspektifine ayna tutan şair, toplumun genel panoramasını verecek tarzda fotoğrafını çekmiş gibidir” (Batur 2018: 116).

Makalemize konu olan Sürûrî'yi ve eserlerini incelerken araştırmacıların dikkatinden kaçan üç yeni eseri tespit edildi. Bu eserlerden *Silsile-i Neftise* adlı eseri detaylı olarak incelenirken diğer eserleri hakkında da özet bilgi vermekle yetinildi.

2. SEYYİD OSMAN SÜRÛRÎ, TARİH DÜŞÜRMEDEKİ USTALIĞI VE ESERLERİ:

Klasik Türk edebiyatının son dönem şairlerinden olan ve tarih düşürmedeki ustalığı nedeniyle “Müverrih Seyyid Osman” sanıyla tanınan Osman Efendi, H. 25 Rebiülevvel 1165/2 Şubat 1752 tarihinde Adana’da dünyaya gelmiştir. Hz. Peygamber soyundan geldiği için “Seyyid” olarak anılan şairin babasının adı Hâfız Mûsâ’dır. Öğrenimini Adana’da tamamlayan ve genç yaşlarda Hüznî mahlasıyla şiir yazmaya başlayan Osman Efendi, H. 25 Rebiülevvel 1193/13 Mayıs 1779 tarihinde Adana niyâbetinden Mekke pâyesine yükselen ve ardından şeyhülislam olan Yahyâ Tevfik Efendi’nin (1716 - 27 Mart 1791) dikkatini çekmiş ve onunla birlikte İstanbul’a gitmiştir. Burada Yahyâ Tevfik Efendi’nin geniş nüfuzundan yararlanan Osman Efendi, kısa sürede tanınma imkanı bulmuştur. Hiciv ve hezl türü şiirlerinde *Hevâî* mahlasını tercih eden şair,² İstanbul’a geldikten sonra Yahyâ Tevfik Efendi’nin yönlendirmesiyle gençliğinde kullandığı *Hüznî* mahlasını terk ederek *Sürûrî* mahlasını kullanmaya başlamıştır.

İstanbul’da Es’ad-zâde Mehmed Şerif Efendi’den mülazım olan Sürûrî, H. Şevval 1195/Eylül 1781’de Hayâtî-zâde Mehmed Sa’id Efendi’nin (öl. 1757)

² Sürûrî’nin hiciv ve hezl türü şiirlerinde *Hevâî* mahlasını tercih etmesinde, XVII. yüzyıl şairlerinden Kubûrî-zâde Abdurrahman Hevâî’nin (öl. H. 1122/1710) etkisi olabilir. Edirneli olduğu tahmin edilen bu Hevâî’nin, Nâbî’nin (1642-1712) divânındaki gazellere yazdığı hezl (hiciv) tarzı nazireler edebî çevrelerde tanınmakta olup, divânının içerisinde “Hezliyyât” adıyla yer almaktadır. *Hevâî Divânı*’nın bazı nüshaları: (*Divân-ı Hezliyyât-ı Edirneli Hevâî*), Ankara Millî Ktp. No: 06 Mil Yz FB 199, vr. 1^b-34^b; Ankara Millî Ktp. No: 06 Mil Yz A 2546, vr. 1^b-28^b.

yaptığı sınavda başarılı olup Anadolu sadareti kaleminden kadılığa atanmıştır. Sürürî'nin kadılık görevi 16 yıl boyunca dört ayrı yerde geçmiştir. Bu dönem içerisinde 1789-1790 yılları arasında Yeğen Mehmed Paşa'nın sadaretiyle Sünbül-zâde Vehbî'nin (öl. 1809) kethüdası olarak Eski Zağra'da bulunmuş, 1796-97'de Yenipazar Kadılığına, 1800-01'de de Mostar Kadılığına atanmıştır. Eski Zağra'da bulunduğu sırada bir süre hapsedilmişse de suçsuz olduğu anlaşılınca hürriyetine kavuşmuştur. H. 11 Safer 1229/2 Şubat 1814 tarihinde 64 yaşında İstanbul'da vefat etmiş olan Sürürî'nin mezarı, Edirnekapı dışındaki Topkapı'da Sümbül-zâde Vehbî'nin mezarı ile yan yanadır (Akün, 1979: 250-252) (Batur, 2010: 172-173) (Nizam 2020).

Divânındaki şiirlerine göre orta seviyede bir şair olarak değerlendirilse de biri tarih düşürmedeki ustalığı ile "müverrih", diğeri de hiciv ve hezl vadisindeki manzumeleriyle "heccâv" olmak üzere Sürürî'yi Klasik Türk edebiyatının iki türünde zirve şairler arasında anmak mümkündür. Bu iki alandaki hüneri, diğer bütün özelliklerine üstünlük sağlamış görünmektedir. Hemen her olay hakkında tarih düşürecek kadar usta olan şair, sözcükleri nazma aktarmada zorlanmadığı gibi nazım tekniği de oldukça güçlüdür. "Ebced hesabıyla tarih düşürme gibi zorlu bir uğraşta hesabın doğru çıkmasının yanında vezin, kafiye gibi kurallara da uyulması gerekir. Sürürî'nin sehl-i mümteni denilebilecek şekilde söylediği tarih manzumelerinde bunu kolayca ve irticalen yaptığı görülmektedir." (Nizam 2020)

Ebü'z-ziyâ Tevfik, Sürürî ile ilgili monografisinde onun tarih düşürmedeki ustalığının altında yatan inceliklerini şaire ait bir anekdotla şöyle desteklemektedir:

"*Târîh* (تاریخ) lafzı ebced hesâbınca (1211) olarak, *Seyyid 'Osmân Sürürî* (سید عثمان سروری) terkibi dahi yine ebced hesabıyla bu 'adede müsâvî bulunduğundan 1211 sene-i Hicriyyesinin duhûlünde Surürî merhûm bunu ittifâkât-ı garîbeden 'add ile 'Bu senenin târihi lafz-ı *târîh*dir (تاریخ). O da benim ismime mutâbıkdır; binâen-'aleyh bu sene târih söylemek bana 'âiddir.' der imiş.

Fî'l-hakîka o sene meydân-ı suhan kendisinin olduğunu isbât edecek derecede cidd ü hezlden pek çok ve pek güzel târihler söylemiştir." (Ebü'z-ziyâ 1305: 12)

Görüldüğü gibi şair H. 1211/1796 yılında, "târîh" sözcüğünün ebced değeri ile "Seyyid 'Osmân Sürürî" terkinin ebced değerinin eşit olduğunu ve bu değerlerin de 1211'e denk geldiğini öne sürerek o yıl içerisinde tarih söylemenin kendisine âdeta Allah vergisi olarak takdir edildiğini ifade etmiştir. Bu anekdottan sonra tarih düşürme sanatı hakkında açıklamalarda bulunan

Ebü'z-ziyâ Tevfik, daha sonra da Sürûri'nin bu sanattaki ustalık derecesinin “**imâm**”lık düzeyinde olduğunu şu sözlerle dile getirmiştir:

“Sürûri ise bu mesleğin -altı yüz seneden beri gelen şu'arâ-yı Rûm içinde hiçbirinin muvaffak olamadığı mertebeyi hâ'iz olduğu hissiyetle- **imâmı** 'addolunmağa şâyândır. Çünkü mühim ve gayr-ı mühim bir vak'aya lisân-ı cidd ve heziden hangisiyle arzu ederse lakırdı söylercesine târîh söylemek ve ekseriyâ bi'l-bedâhe isâbet ettirmek rûsûhuna mâlik idi.” (Ebü'z-ziyâ 1305: 12-13)

Ahmed Cevdet Paşa, *Belâgat-ı 'Osmâniyye* adlı eserinde tarih düşürme sanatının Anadolu'daki ilk örneklerinin Hızır Bey (öl. 1459) tarafından verildiğini, giderek yaygınlık kazanan bu sanatın H. 1000/1591-92'den sonraki döneminde Bursalı Hâşimî'nin “imâm” olduğunu belirttiikten sonra Sürûri'nin kendinden öncekilere sağladığı üstünlüğe şu sözlerle dikkat çekmiştir: “(H.) 1193 (M. 1779) senesinde Der-sa'âdet'e gelen Adanalı Sürûri Efendi bu sinâ'atın hurdelerini bulup doğrusu bu fende '*üstâd-ı küll*' oldu. 'Asrında Sünbül-zâde Vehbî gibi fenn-i şî'rde andan mâhir ve H'âce Münib Efendi gibi edib ve mütebahhir nice zevât var iken fenn-i târihde bir kimse ana akrân olamamıştır.” (Ahmed Cevdet 1310: 172)

Atila Batur da onun bu yönüne dikkat çekmektedir: “Kendinden önce tarih düşürmede meşhur olmuş Edirneli Nazmî, Bursalı Hâşimî ve Cinânî gibi şairleri geride bırakmakla kalmamış, zamanında olduğu gibi daha sonra gelenlere de örnek olmuştur. Tarih düşürmenin hemen bütün türlerinde verdiği örnekler sanat ve dil bakımından zengin, akıcı, renkli ve pürüzsüzdür. Nükteye, hiciv ve hezle düşkün olan şairin düşürdüğü vefat tarihlerinde bile bazan bu yönü ortaya çıkmaktadır.” (Batur 2010: 173) Sürûri'nin, tarih düşürmede kullanılan 9 değişik yöntemi başarıyla uyguladığına dikkat çeken Batur, onun bu alanda şöhret kazanmasının altında yatan gerçeği de şu sözlerle dile getirmiş ve onu “Sultânu'l-Müverrihîn” olarak tanımlamıştır:

“Sürûri'nin bu tarihleri düşürürken, onu meşhur edenin sadece ebcedle başarılı tarihler düşürmesi olmadığı, diğer birçok müverrihten farklı olarak bir konu hakkında onlarca tarih düşürebilme becerisidir. Bu sayede Sürûri, tarih düşürücülüğün en büyük ustası sayılmıştır. Hatta bizce *Sultânu'l-Müverrihîn* sıfatına en layık şair şüphesiz Sürûri'dir.” (Batur 2018: 116)

Sanat kaygısı gözetmeksizin gerçeği olduğu gibi yansıtmaya özen gösteren Sürûri'den bahseden kaynaklar onun bazı hiciv ve hezlerini, ağza alınmayacak kadar müstehcen ve kaba sözlerle dolu olarak tanımlamaktadır (Gibb 1999: 448) (Nizam 2012: 71). Mizahî kişiliğini tarih düşürme sanatıyla birleştiren Sürûri'nin *Hezliyyât*'ındaki tarih manzumelerinin büyük bir

bölümünde de bu mizâhî özelliğinin yansımalarını görmek mümkündür. Sıradan olaylara dahi tarih düşüren Sürûrî'nin bir kedinin ölümü üzerine söylediği tarih kıt'ası bunun açık bir delili olsa gerektir:

“Nice kendi gibi iri şıçanı

Bir ışırmakla iki bölü kedi

Çuyruğı dikdi didüm târîhîni

*Fârenîñ ħasretinden öldi kedî*³ (فاره نك حسرتندن اولدی كدی) (H. 1213/1798-99)

Eserleri:

2.1. Dîvân (Neşât-engîz): Sürûrî, H. 1217/1802-03 yılında tertip ettiği ve *Neşât-engîz* adını verdiği dîvânını H. 1220/1805-06 yılında yeniden gözden geçirmiş, şiiirlerden bazılarını çıkarırken bazı yeni şiiirler de ilave etmiştir. H. 15 Rebiülahir 1255/28 Haziran 1839 tarihinde Bulak Matbaası tarafından da “Dîvân-ı Sürûrî” adıyla basılmış olan 453 sayfalık eser, her biri müstakil olarak sayfa numarası verilmiş üç bölümden oluşmaktadır: Eserin ilk 322 sayfasında tarih manzûmeleri, sonrasında 76 sayfa hâlinde “Kasâ'id” bölümü, daha sonra da 55 sayfa hâlinde “Gazeliyât” bölümü yer almaktadır. Tarih manzûmelerini içeren bölümdeki manzûme sayısı 1719'dur. Dîvândaki kasidelerinin büyük bölümünü Sultan III. Selim için kaleme almış olup sayısı 32'dir. Dîvânda “Medhiyye” başlığı altında farklı nazım şekilleriyle yazılmış 22 manzume, 7 tahmîs, 163 gazel, 17 kıt'a ve “Matla” adı altında 12 beyit yer almaktadır. Dîvânın yazma nüshaları: Süleymaniye Ktp. Esad Ef., No: 3849, vr. 1^b-207^a; TSMK, Yeniler, No: 2076, vr. 1^b-239^b;⁴ Beyazıt Devlet Ktp. No: 5713, vr. 1^b-187^b; Ankara Millî Ktp. No: 06 Mil Yz FB 387, vr. 1^a-233^a;⁵ Berlin Devlet Kütüphanesi (Staatsbibliothek zu Berlin) Türkçe Yazmaları, Ms. or. oct. 1050, vr. 1^b-161^b; Berlin Devlet Kütüphanesi (Staatsbibliothek zu Berlin) Türkçe Yazmaları, No: Ms. or. oct. 2008, vr. 1^a-112^a. Sürûrî'nin dîvânı üzerinde bir doktora tezi ve dört yüksek lisans tezi yapılmıştır (Batur 2002; Uslu 2008; Karabuçak 2007; Uslu 2007; Güzeller 2007).

2.2. Hezliyyât (Mudhikât-ı Sürûrî-i Hezzâl): Sürûrî'nin “Mudhikât-ı Sürûrî-i Hezzâl” ya da “Hezliyyât” adıyla anılan bu eseri, H. 1217/1802-03

³ *Hezliyyât-ı Sürûrî Merhûm*, (ty.), (yy.), Taşbaskı nüshada 86, diğer baskıda s. 38.

⁴ Varak 1^b-171^a tarihler, 171^a-211^a kasideler, 211^a-237^b gazeliyât, 237^b-239^b mukatta'at.

⁵ Varak 1^a-177^a tarihler, 177^b-181^a kasideler, 181^a-185^a tarihler, 185^a-200^b kasideler, 200^b-201^b kıtalar, 201^b-206^a tahmîsler, 206^b-232^a gazeller, 232^a-233^a kıtalar.

tarihinde tamamlanmıştır. Sürûri'nin "Hevâî" mahlasıyla kaleme aldığı şaka, alay ya da hicivleri ile bazı tarih manzumelerini içeren bu eserinde 1 müseddes, 1 muhammes, 69 gazel, 120 tarih manzumesi, 263 kıta ve 38 beyit (müfred) yer almaktadır. Bu eserini bir art niyet olmaksızın, sadece rakiplerini geçmek, şakalaşmak ve gülmek maksadıyla yazdığını ve yazdıklarının hayal

ürünü şeyler olduğunu bir tarih kıtasında belirtmiş olan Sürûri, eserinin "Tevârih" bölümünde de zâlim âyânlardan halka, Napolyon Bonapart'tan Rus Çariçesine, doğumdan ölüme kadar pek çok olaya düşürdüğü tarih manzûmelerine yer vermiştir (Nizam 2020). Sünbül-zâde Vehbî (öl. 1809), Refî'-i Kâlâyî (öl. 1823) ve Ayıntablı Aynî (öl. 1837) gibi daha çok yaşadığı devrin şairlerini hicvettiği bu eserde bazen kaba küfürler ve müstehcen ifadeler de rastlanmaktadır. Sünbül-zâde Vehbî ve Refî'-i Kâlâyî ile aralarında geçen latifeli atışmaları dikkat çekmektedir. Eserdeki tarih manzumeleri, kronolojik sıra gözetilmeden H. 1188/1774 - H. 1218/1804 yılları arasındaki olaylar üzerine söylenmiştir. İstanbul'da eski harflerle iki kez yayımlanmış⁶ olan *Hezliyyât*'ın yazma nüshaları: İBB Atatürk Kitaplığı, No: Bel_Yz_K_0499, vr. 1^b-56^a (İstinsah tarihi: H. 7 Cemâziyelâhir 1248/1 Kasım 1832); Ankara Millî Ktp. No: 06 Mil Yz A 2513, vr. 1^b-55^b (İstinsah tarihi: H. 1252/1836); Ankara Millî Ktp. No: 06 Mil Yz FB 172/1, vr. 1^b-53^b; Ankara Millî Ktp. No: 06 Mil Yz FB 261, vr. 1^b-48^b; Diyanet İşleri Başkanlığı Ktp. No: 2515, vr. 1^b-50^b; Köprülü Ktp., Mehmed Asım Bey, No: 422/1, vr. 2^b-50^a; İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp., No: NEKTY01567 (vr. 1^b-60^b), NEKTY03281 (vr. 1^b-58^b), NEKTY09741 (vr. 1^b-49^a),⁷ Süleymaniye Ktp. Bağdatlı Vehbî, No: 1545, vr. 1^b-50^b; Fatih Millet Yazma Eser Ktp., Ali Emiri, Manzum Eserler, No: 1125/2, vr. 153^b-202^a; İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp. İbnülemin, No: T 651, T 760; İBB Atatürk Kitaplığı, No: MC_Yz_K0530, vr. 3^b-7^b [Yalnızca Refî'-i Kâlâyî (öl. 1822) ile latifeli atışmalarını içermektedir.]⁸ *Hezliyyât* üzerine bir yüksek lisans çalışması yapılmıştır (Ayan 2002).

2.3. Sürûri Mecmû'ası (Mecmû'a-i Tevârih-i Manzûme): Şairin adıyla anılan bu mecmuada, muhtelif şairlerden seçtiği tarih dizelerini konularına göre bir araya getirmiştir. 1102'si kendisine ait olmak üzere 247 şaire ait 2473 tarih dizesini içeren bu eserde 137 dizinin şairi bilinmezken 62 dize de iki

⁶ Biri taşbaskı olan her iki baskının da tarihi bilinmemektedir. Taşbaskı 189, diğeri ise 71 sayfadır.

⁷ İstinsah tarihi H. 15 Cemâziyelevvel 1259/13 Haziran 1843.

⁸ İkişer beyitlik kıt'alar şeklinde yapılan bu atışmalar, Refî'-i Kâlâyî'nin matbu divânında da yer almaktadır: *Divân-ı Refî'-i Kâlâyî*, Fâtih Matbaası, İstanbul, Evâil-i Receb 1284, s. 132-139.

veya daha fazla şair tarafından müşterek olarak kaleme alınmıştır. Sürûrî, kendi tarih dizeleri için özel bir bölüm ayırmamıştır. Eski harflerle de yayımlanmış⁹ olan bu esere Keçecizâde İzzet Molla ve Esad Mehmed Efendi de bazı eklemelerde bulunmuştur. İkiisi aynı cilt içerisinde olmak üzere dört yazma nüshası tespit edilmiştir: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Ktp. Şevket Rado Koleksiyonu, No: ST_177/1, vr. 1^b-29^a (İstinsah tarihi: H. 1237/1821-22, Müstensih: Seyyid Ali Rıza); İstanbul Araştırmalar Enstitüsü Ktp. Şevket Rado Koleksiyonu, No: ST_177/2, vr. 32^b-105^a (İstinsah tarihi: H. 1276/1859-60, Müstensih: Mehmed Nâ'îli); İstanbul Arkeoloji Müzesi Ktp. Şark Koleksiyonu, No: 1035, vr. 9^b-57^b (İstinsah tarihi: H. 1250/1834-35, Müstensih: el-Hac İbrahim Edhem); İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp. No: NEKTY00213, vr. 1^b-81^a. Eser üzerine iki yüksek lisans çalışması yapılmıştır (Karaca 1996; Vatansever 2014).

2.4. Bâb-1 Târîh (*Tevârîh-i Manzûme-i Sürûrî Berây-ı Feth-i Mısır*):

Sürûrî'den bahseden kaynaklarda adı anılmayan bu eserin üç nüshası tarafımızdan tespit edilmiştir: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp. No: NEKTY00269, vr. 1^b-22^b ve NEKTY01665, vr. 1^b-28^a; İBB Atatürk Kitaplığı, No: Bel_Yz_K0251, vr. 1^b-28^a.¹⁰

Eserin adı, aynı zamanda ebced hesabıyla yazıldığı tarihi işaret etmektedir. Şair, eserinin ser-levhasına kaydettiği iki beyitlik kıt'ada bu duruma dikkat çekmektedir:

“Guzât açdıkdâ bâbü'n-nasr-ı Mısır'ı

Sürûrî itdi tahrîr-i tevârîh

Hem ismi oldı hem bildirdi sâlin

Risâle evvelinde Bâb-1 Târîh (باب تاریخ) 1216'

Bu açıklamaya göre “**Bâb-1 Târîh**” terkibi ebced hesabıyla 1216'ya karşılık gelmektedir ki bu eserin H. 1216/1801 tarihinde tamamlandığını göstermektedir.

Bütünüyle tarih manzumelerinden meydana gelmiş olan bu eserde, Napolyon Bonapart komutasındaki Fransız ordusunun Mısır ve doğu ticaret yolları üzerinde üstünlük elde etme amacıyla Osmanlıya karşı açtığı savaş konu edilmiştir. İngiltere başta olmak üzere Avrupa'nın Afrika ve Uzak Doğu'daki sömürgeleriyle bağlantısını kesmek amacıyla başlatılan bu savaş, H. 1213-1216 (1798-1801) tarihleri arasında cereyan etmiştir. Eserin

⁹ *Sürûrî Mecmû'ası*, Mahmut Bey Matbaası, İstanbul, H. 1299/1881-82, 109 s.

¹⁰ Eserin yayımlanması ile ilgili faaliyetlerimiz tamamlanmak üzeredir.

içerisinde yer alan 118 tarih manzûmesinden muhammes tarzında olan dışındakilerde beyit sayıları bir ile 28 beyit arasında değişmektedir. Farklı nazım şekillerinde kaleme alınan tarih manzumelerinden 12’şer beyitlik iki manzûmede (NEKTY00269, vr. 8^b-9^a; NEKTY01665, vr. 10^b-11^a) bütün dizeler H. 1214/1799 tarihini verdiği gibi 32 bentlik muhammes tarzındaki bir tarih manzûmesinin de her bendinin 4-5. dizeleri 1214 tarihini vermektedir (NEKTY00269, vr. 9^b-12^a; NEKTY01665, vr. 11^b-14^b).

2.5. Tevârîh-i Cülûs-ı Âl-i Osmân: Osmanlı padişahlarının tahta geçiş (cülûs) tarihlerini kronolojik sıraya uygun bir şekilde nazma çekmiş olan Sürûri, bu konuda biri mesnevi, diğeri kıt’a tarzında olmak üzere iki farklı eser kaleme almıştır: *Fihrist-i Şehân* ve *Silsile-i Nefise*.

2.5.1. Fihrist-i Şehân: Osman Gazi’den Sultan I. Abdülhamid’e (doğ. 20 Mart 1725 – öl. 6/7 Nisan 1789) kadar olan 27 Osmanlı padişahının cülûsunun nazm edildiği “Fihrist-i Şehân” adlı bu eseri, “mukaddime” niteliğindeki

“Bârekallâh zihî şun‘-ı Hudâ

Âb-veş oldı dilimden icrâ

Tuĥfe-i nûkte-şinâsân-ı cihân

Oldı ĥaĥkâ ki bu *Fihrist-i Şehân* dizeleriyle başlamaktadır. Başlık kullanılmamış olan mesnevi tarzındaki beş beyitlik girişin ardından her padişahın cülûsu ikişer beyitlik kıt’alar şeklinde zikredilmiştir. Aruzun *fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün* kalıbıyla kaleme alınmış eserin tamamı 61 beyittir. Eserin herhangi bir dizesinde şairin mahlasına rastlanmasa da tamamen Sürûri’ye ait manzumeleri içeren bir yazmada kayıtlı olmasını göz önünde bulundurarak ona atfedebiliriz. Eserde adı anılan son padişah Sultan I. Abdülhamid olduğu için onun saltanat yıllarında (21 Ocak 1774 - 6 Nisan 1789) kaleme alındığı anlaşılmaktadır. Aynı mahiyetteki *Silsile-i Nefise* adlı eserinden farkı, manzumenin bütününün tek bir aruz kalıbı kullanılarak ve mesnevi tarzında yazılmış olmasıdır. Zira *Silsile-i Nefise*, kıt’a nazım şekliyle kaleme alındığı gibi her padişahla ilgili manzumelerde aruz kalıpları değişkenlik gösterebilmektedir.

Tarih düşürdüğü dizelerden önce kullandığı “Didi târihini bir ehl-i benâm”, “Didi târihini bir merd-i güzîn” gibi ifadelerle bakılırsa farklı şairlere ait tarih düşürmelerin derlenmesi sonucunda ortaya çıkmış olabileceği de

düşünülebilir. Eser hakkında bir fikir edindirmek için Osman Gâzi ile ilgili olan kısmını aktarabiliriz:

‘Osmân Han-ı Gâzî

Cümleniñ evveli Sulţân ‘Osmân
Devr-i ‘adlinde cihân buldı emân

Didi târihîni bir merd-i kelîm

Bârekallâh cihân-dâr u selîm (بارك الله جهاندار و سليم) 699

Ondan bahseden hiçbir yayımda adı anılmayan bu eserin tek nüshasına ulaşılmıştır: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp. No: NEKTY00269, vr. 23^a-26^b (Der-kenâr). Makalemizin boyutlarını aşacağı düşüncesiyle bu eserin geniş bir incelemesi ve yayımı daha sonra gerçekleştirilecektir.

2.5.2. Silsile-i Nefise: Sürûrî'nin “Fihrist-i Şâhan” tarzı bu ikinci eseri, makalemizin omurgasını oluşturduğu için ayrı bir bölüm hâlinde ve daha detaylı olarak değerlendirilecektir.

3. SİLSİLE-İ NEFİSE (Tevârih-i Cülûs-ı Âl-i ‘Osmân):

Osman Gazi'den Sultan II. Mahmûd'a kadar olan 30 Osmanlı padişahının cülûsunu 2 ile 3 arasında değişen beyitlerde nazm ettiği Sürûrî'nin “Fihrist-i Şâhân” tarzındaki bu eserinden, onun hayatı ve eserleri ile ilgili hiçbir yayımda söz edilmemiştir.

Söz konusu eseri tanıtmadan önce Türk edebiyatındaki “Fihrist-i Şâhân” türü manzumeler hakkında özet bir bilgi vermekte yarar vardır.

3.1. Fihrist-i Şâhânlar:

Türk edebiyatındaki “Fihrist-i Şâhân” türündeki manzumeleri derleyerek bu konuda ayrıntılı bir çalışma gerçekleştiren merhum Mehmet Arslan, bu türün özelliklerini şöyle tanımlamaktadır: “Fihrist-i Şâhânlar Osmanlı padişahlarının tahta çıkış tarihlerini, saltanat sürelerini, saltanatları süresince yaptıkları işleri, kazandıkları zaferleri, aldıkları ülkeleri, kahramanlıklarını, vefat veya tahttan ayrılma tarihlerini, kendilerinden sonra hangi padişahın tahta çıktığını ve buna benzer niteliklerini birkaç beyit içerisinde anlatan manzum eserlerdir. Bu yönleriyle bunları küçük birer manzum tarih olarak değerlendirmek gerekir.” (Arslan 2019: 13) Farklı tarz ve

şekillerde karşımıza çıkan bu tür eserlerin bir kısmı müstakil özellikler taşıırken büyük bir kısmı da daha önce kaleme alınmış eserlere nazire veya zeyl olarak yazılmıştır.

Fihrist-i Şâhân türünün Türk edebiyatındaki ilk örneğine **Ali Şîr Nevâî**'nin (1441-1501) eserleri arasında rastlanmaktadır. Nevâî'nin *Sedd-i İskenderî* adlı 7214 beyitlik mesnevisinin 846-991. beyitleri arasında, kendi zamanına kadar olan İran şahlarını *Pişdâdiyân* (11 şah), *Keyâniyân* (9 şah), *Eşkâniyân* (16 şah) ve *Sâsâniyân* (29 şah) olmak üzere dört tabaka hâlinde değerlendirdiğine şahit olmaktayız. Her şah için bir veya birkaç beyit hâlinde değerlendirmede bulunduğu bu eserinde Ali Şîr Nevâî, bu şahların adlarını, babalarının adlarını, bu şahların döneminde yaşamış kahramanları ve her bir şah döneminin önemli olaylarını, zaferlerini anlatmıştır (Arslan 2019: 13).

Türün Anadolu'daki ilk örneği, yani zemin manzumesi ise **Solakzâde Mehmed Hemdemî**'ye (öl. 1657-58) aittir. Enderun'da yetişmiş ve Miskâlî mahlasıyla pek çok şarkı bestelemiş olan Hemdemî; sâzende, hânende, tarihçi, nakkaş, ressam ve şair olarak âdeta on parmağında on marifet bir sanatçı olarak karşımıza çıkmaktadır. Onun *Solakzâde Tarihi* adıyla anılan tarih kitabının başında yer alan "Kaside Der-beyân-ı Fihrist-i Şâhân-ı Âl-i Osmân" başlıklı eseri de Anadolu sahasında bahse konu yeni bir türün ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır.

"*Hatâlardan emîn eyle İllâhî Âl-i Osmân'ı*

Çün itdün bunları sen ehl-i İslâm'un nıgeh-bânı" matlaı ile başlayan bu eser, Osman Gâzi'den Sultan IV. Mehmed'e kadar olan 19 padişahın cülûs (tahta geçiş) tarihlerinin, saltanat sürelerinin, devirlerindeki önemli olayların üçer dörder beyit hâlinde özetlendiği 92 beyitlik bir kasidedir. Aruzun *mefâ'ülün mefâ'ülün mefâ'ülün mefâ'ülün* kalıbıyla yazılmış olan bu kaside, devrinde ve sonraki yıllarda oldukça rağbet görmüş, pek çok nazîre ve zeyle de kaynaklık etmiştir (Arslan 2019: 13-15). Hemdemî'nin söz konusu *Fihrist-i Şâhân* manzumesine yazılan nazîre ve zeylleri şöyle listeleyebiliriz:

A. Hemdemî'nin *Fihrist-i Şâhân*'na Yazılan Nazireler ve Bu Nazirelerin Zeylleri:¹¹

Bu gruptaki eserler, Hemdemî'nin eseri gibi Osman Gâzi'den başlamakta ve her şairin yaşadığı döneme kadarki Osmanlı hükümdarlarının

¹¹ Makalenin bu bölümü hazırlanırken Mehmet Arslan'ın eserinden (2019) yararlanılmış, tarafımızdan küçük bazı ilaveler yapılmıştır. Ancak Mehmet Arslan yayımında yer almadığı halde araştırmalarımız sırasında tespit edilen birkaç *Fihrist-i Şâhân* nazire ve zeyli bir başka makalede değerlendirileceği için buraya dahil edilmemiştir.

cülûs ve saltanat bilgilerini içermektedir. Dört nazîre ve bu nazîrelerden Nisârî'ye yapılmış bir zeyli (Mustafa Safâî, *Zeyl-i Tevârih-i Âl-i Osmân-ı Nisârî*) içeren bu eserlerin bir kısmı Hemdemî'nin eseri ile aynı vezin, aynı kafiye ve aynı nazım şekliyle kaleme alınmışken, bir kısmı da tamamen farklı özellikler taşımaktadır (Münîf Mehmed Tâhir Paşa'nın *Destân-ı Âl-i Osman* adlı eseri gibi). Madde numaralarından da anlaşılacağı üzere bu eserlerden bazıları kendisinden bir önce zikredilen esere yazılmış zeyldir.

1. **Nisârî** (öl. H. 1075/1664), *Tevârih-i Pâdişâhân-ı Âl-i Osmân*: (Osman Gâzi-Sultan IV. Mehmed arası, kaside, 90 beyit, yazılış tarihi: H. 1065/1655)

1.1. Mustafa **Safâî** (öl. H. 1138/1725), *Zeyl-i Tevârih-i Âl-i Osmân-ı Nisârî*: (Sultan IV. Mehmed-III. Ahmed arası, kaside, 55 beyit)

2. Trabzonlu **Şâkir Şevket** (öl. H. 1295/1878), *Şevket-nâme-i Osmânî*: (Osman Gâzi-Sultan II. Abdülhamid arası, kaside, 80 beyit, yazılış tarihi: 1876)

2.1. Trabzonlu **Hâfız Zühdi** (öl. H. 1333/1914-15), *Tahmîs-i Şevket-nâme-i Osmânî (Mir'âtü'l-Mülûk)*: (Trabzonlu Şâkir Şevket'in *Şevket-nâme-i Osmânî* adlı 80 beyitlik kasidesinin tahmisi, H. 1294/1877'de Trabzon'da yayımlanmıştır.)

3. **Lutfî** (XVIII. Yüzyıl), *Şeh-nâme-i Âl-i Osmânî*: H. 1168/1754-5 tarihinde tamamlanmış olan kaside tarzındaki bu nazîre, 183 beyittir.¹²

4. Adanalı **Sürürî** (1752-1814), *Fihrist-i Şehân*: Mesnevi tarzındaki 5 beyitlik girişin ardından ikişer beyitlik kıt'alar şeklinde 27 Osmanlı padişahının cülûs tarihi nazmedilmiştir. Toplam 61 beyittir.¹³

5. Antep'li **Münîf** Mehmed Tâhir Paşa (öl. H. 1328/1910), *Destân-ı Âl-i Osmân*: (Osman Gâzi'den Sultan II. Abdülhamid'e kadar, 5+5= 10'lu hece ölçüsü, destan, 43 dörtlük.)

B. Hemdemî'nin *Fihrist-i Şâhânı*'na Yazılan Zeyller:

Bu grup içerisinde yer alan manzûmeler, şekil açısından Hemdemî'nin kasidesi ile aynı özellikleri taşımaktadır. Zeyllere verilen madde numaralarından da anlaşılacağı gibi zeyllerin bir kısmı Hemdemî'ye yazılırken bir kısmı da zeyllerin zeyli olarak kaleme alınmışlardır.

1. **Rüşdî-zâde Hasan Reşid** (öl. H. 1152/1740 veya H. 1156/1744), *Zeyl-i Rüşdî-zâde Reşid*: (Sultan IV. Mehmed-I. Mahmûd arası, kaside, 38 beyit.)

¹² Mehmet Arslan'ın kitabında yer almayan bu eserle ilgili yayım faaliyetlerimiz devam etmektedir.

¹³ Mehmet Arslan'ın kitabında yer almayan bu eserle ilgili yayım faaliyetlerimiz devam etmektedir.

1.1. **Emîn** (öl. H. 1171/1757'den sonra): (Sultan I. Mahmûd-III. Mustafa arası, kaside, 8 beyit.)

1.2. **Müstakîm-zâde** Süleymân Efendi (öl. H. 1202/1788), *Zeyl-i Müstakîm-zâde Süleymân Efendi*: (Sultan I. Mahmûd-I. Abdülhamid arası, kaside, 21 beyit.)

1.3. **Nazîf** (öl. H. 1204/1789'dan sonra), *Zeyl-i Nazîf*: (Sultan I. Mahmûd-III. Selîm arası, kaside, 33 beyit.)

1.4. **Rızâ-yı Dil-kesîr-zâde** (öl. H. 1223/1808'den sonra), *Zeylû'z-Zeyl-i Fihrist-i Manzûme li-Nâzımıhi'l-Fakîr Rızâ-yı Dil-kesîr-zâde-i Şeyh Ahmed Ağa eş-Şehir*: (Sultan I. Mahmûd-II. Mahmûd arası, kaside, 102 beyit.)

1.5. **Ziya Paşa** (öl. 1880), *Fihrist-i Şâhân-ı Âl-i Osmân Zeyl-i Ziyâ*: (Sultan I. Mahmûd-Abdülazîz arası, kaside, 88 beyit.)

1.5.1. **İbnü'r-Reşâd Ali Ferrûh** (öl. 1904), *Zeyl-i İbnü'r-Reşâd*: (Sultan Abdülazîz ve II. Abdülhamid, kaside, 148 beyit.)

2. Diyarbakırlı **Lebîb** (öl. H. 1182/1768), *Tezyîl-i Lebîbü'l-Âmidî*: (Sultan IV. Mehmed-III. Mustafa arası, kaside, 51 beyit.)

2.1. Diyarbakırlı **Dervîş Mülhemî** (öl. 1233/1818): (Sultan III. Mustafa-IV. Mustafa arası, kaside, 20 beyit.)

2.2. Diyarbakırlı **Sa'îd** (öl. H. 1247/1831), *Tezyîl-i Sa'îdü'l-Âmidî*: (Sultan III. Mustafa-II. Mahmûd arası, kaside, 71 beyit.)

3. Sivasslı **Ahmed Hamdî** (öl. H. 1143/1730'dan sonra), *Zeyl-i Fihrist-i Âl-i Osmân*: (Sultan IV. Mehmed-Sultan I. Mahmûd arası, kaside, 67 beyit.)

4. **Suphî-zâde Feyzî** (öl. H. 1152/1739), *Zeyl-i Fihrist-i Şâhân-ı Subhî-zâde Feyzî*: (Sultan IV. Mehmed-I. Mahmûd arası, kaside, 28 beyit)

5. Şerîf Efendi-zâde es-Seyyid Mehmed Emin Efendi-zâde **es-Seyyid Mehmed Muhyiddin (Muhyî) Efendi** (öl. H. 1223/1808'den sonra), *Zeyl-i Fihrist-i Şâhân*: (Sultan IV. Mehmed-II. Mahmûd arası, kaside, 38 beyit.)

5.1. **Hâfız Abdullatîf** Ef. (öl. H. 1337/1918'den sonra): (Sultan II. Mahmûd-V. Mehmed Reşâd arası, kaside, 31 beyit.)

6. **Münîf** (öl. 1222/1807'den sonra): (Sultan III. Ahmed-IV. Mustafa arası, kaside, 43 beyit.)¹⁴

7. **İbrâhim Nazîr** (öl. H. 1188/1774-75), *Zeyl-i Fihrist-i Şâhân*: (Sultan IV. Mehmed-I. Abdülhamid arası, kaside, 33 beyit.)

8. **Kefeli Remzî** Abdülcelîl (öl. H. 1204/1789'dan sonra), *Zeyl-i Fihrist-i Şâhân*: (Sultan III. Ahmed-III. Selim arası, kaside, 34 beyit.)

¹⁴ Bu zeylin 29 beyitlik bir kısmı ile Remzî Abdülcelîl'in zeyli hemen hemen aynıdır. Bu nedenle Münîf'in bu bölümü Remzî Abdülcelîl'den intihal ettiği düşünülmektedir.

9. **Reşîd** (Hüseyin Çelebi) (öl. H. 1133/1720-21), *Tezyül-i Fihrist-i Manzûme-i Reşîd-i Hoş-gûy-ı Ter-zebân*: (Sultan IV. Mehmed-III. Ahmed arası, kaside, 19 beyit.)

10. **Sıdkî** (öl. H. 1115/1703'ten sonra), *Fihrist-i Sıdkî*: (Sultan IV. Mehmed-III. Ahmed arası, kaside, 11 beyit.)

11. **Sıdkî** (öl. H. 1143/1730'dan sonra), *Zeyl-i Sıdkî İlä Fihrist-i Âl-i Osmân*: (Sultan IV. Mehmed-I. Mahmûd arası, kaside, 42 beyit.)

12. **Sıhhatî** (öl. H. 1115/1703'ten sonra): (Sultan IV. Mehmed-III. Ahmed arası, kaside, 27 beyit.)

13. Bursalı Hüseyin **Ulvî** (öl. H. 1143/1730'dan sonra), *Bâkıyye-i Tevârih-i Âl-i Osmân 'Alâ Sebîlü'l-İcmâl*: (Sultan IV. Mehmed-I. Mahmûd arası, kaside, 41 beyit.)

14. **Vânî** (öl. H. 1143/1730'dan sonra), *Bâkıyye-i Tevârih-i Âl-i Osmân 'Alâ Sebîlü'l-İcmâl*: (Sultan IV. Mehmed-I. Mahmûd arası, kaside, 31 beyit.)

C. Kime Zeyl Olarak Yazıldığı Bilinmeyen *Fihrist-i Şâhân* Manzûmeleri:

Bu grupta yer alan eserler, Hemdemî'nin eseriyle vezin ve kafiye açısından benzerlik göstermesine rağmen hangi esere zeyl olarak kaleme alındığı bilinmeyenlerden oluşmaktadır. Eserlerindeki ilk padişahlar göz önünde bulundurularak bir tahmin yapılırsa da eserin içerisinde kime zeyl olarak yazıldığı belirtilmemiştir.

1. **Ca'ferî** (öl. H. 1099/1687'den sonra), *Târîh-i Cülûs-ı Sultân Süleymân Hân-ı Sâni*: (Sultan II. Süleyman, kaside, 8 beyit)

2. Edirneli **Elifî-zâde Feyzî** (Feyzullah) Ef. (öl. H. 1179/1765), *Zeyl-i Feyzî*: (Sultan I. Mahmûd-III. Mustafa arası, kaside, 9 beyit.)

3. Bursalı Nâzik-zâde **Hâdî** (öl. H. 1107/1695'ten sonra): (Sultan II. Süleyman-II. Mustafa arası, kaside, 9 beyit.)

4. Tırhalalı Mehmed **Nazîf** (öl. H. 1106/1694), *Tezyül-i Fihrist-i Şâhân-ı Osmâniyân*: (Sultan IV. Mehmed-II. Ahmed arası, kaside, 23 beyit.)

D. Hemdemî'nin *Fihrist-i Şâhânı*'na Benzeyen Manzûmeler:

Bu grupta bulunan eserler Hemdemî'nin eseriyle şekil açısından hiçbir benzerlik taşımadığı halde konu itibarıyla benzemekte olup yine Osmanlı sultanlarının cülûs tarihleri esas alınarak düzenlenmiş eserlerdir. Büyük bölümü mesnevi tarzındadır.

1. Şarkikarahisarlı **Abdî** (öl. H. 1302/1884), *Kasîde-i Osmâniyye*: (75 beyit)

2. Antepli **Hasırcı-zâde Mehmed Hâfız** (öl. H. 1304/1887), *Manzûme-i Berây-ı Sergî-i Osmânî*: (Kaside, 13 beyit)

3. **Azmi-zâde Hâletî** (öl. H. 1040/1631): (Osman Gâzi'den Sultan IV. Murâd'a kadar beyitler ve kıt'alar hâlinde farklı kalıplarda yazılmıştır. 27 beyit.)

4. Seyyid İbrahim **Hilmî-i Balçıkî** (öl. H. 1261/1845'ten sonra), *Şehnâme-i Âl-i Osmân*: (Osman Gâzi'den Sultan Abdülmecid'e kadar. Yazılış tarihi:H. 1261/1845, mesnevi, 776 beyit.)

5. **Mahmûd Nedîm Paşa** (öl. H. 1301/1883), *Kasîde*: (Osman Gâzi'den Sultan Abdülazîz'e kadar, kaside, 68 beyit.)

6. **Mehmed Celâl** (öl. H. 1330/1912), *Selâtîn-i Âl-i Osmân*: (Osman Gâzi'den Sultan II. Abdülhamid'e kadar, mesnevi, 79 beyit.)

7. **Mehmed Cemîl** (öl. H. 1330/1912'den sonra), *Muhtasar ve Manzûm Osmanlı Târîhi*: (Osman Gazi-Sultan I. Mustafa arası, mesnevi, 525 beyit.)

8. Hanyalı **Nûrî** (öl. H. 1230/1815), *Nazm-ı Müştemil Be-Esâmî-i Selâtîn-i İzâm-ı Âl-i Osmân*: (Osman Gâzi-II. Mahmûd arası, mesmevi, 39 beyit.)

9. **Tâlibî-i Kefevî** (öl. H. 1017/1608'den sonra), *Nazm-ı Tevârîh-i Âl-i Osmân*: (Osman Gazi-Sultan I. Ahmed arası ve üç Kırım hânı, mesnevî+kıt'a, 327 beyit.)

E. Birkaç Beyit İçerisinde Padişah Adlarını Veren Manzûmeler:

“Fihrist-i Şâhân geleneği gibi bir gelenek de bazı şairlerin kendi dönemlerine kadar olan tüm padişahların isimlerini manzum, vezinli ve kâfiyeli birkaç beyit içinde vermeleridir.” (Arslan 2019: 77). Padişah adlarını “ta'dâd” olarak bildiren ve genellikle divanlarda rastlanan bu tür manzûmeler, beyit sayıları 2 ila 4 arasında değişen kıt'a ya da gazel tarzında kâfiyeli şiirlerdir. Bu tarzda 13 farklı manzûme yayımlanmıştır (Arslan 2019: 77-81).

Hanyalı **Nûrî** (öl. 1815) (30 padişah, gazel tarzı, 3 beyit); Mehmed Sa'îd **Pertev Paşa** (öl. 1837) (30 padişah, kıt'a, 2 beyit); Vâli **Ahmed İzzet Paşa** (öl. 1782) (32 padişah, gazel tarzı, 2 beyit); Edirneli **Ahmed Bâdî** Ef. (öl. 1910) (36 padişah, kıt'a, 2 beyit); Edirneli **Nazîm Yahyâ** (öl. 1727) (22 padişah, kıt'a, 3 beyit); Kefeli **Remzî** Abdülcelîl (öl. 1789'dan sonra) (28 padişah, gazel tarzı, 2 beyit); **Münîf** (öl. 1807'den sonra) (29 padişah, gazel tarzı, 3 beyit); **Hasırcı-zâde Hâfız Mehmed Ağa** (öl. 1887) (32 padişah, kıt'a, 4 beyit); **Rif'at-I¹⁵** (Mehmed Rifat Şefik Paşazade (öl. 1892) (34 padişah, gazel tarzı, 3 beyit); **Rif'at-II** (34 padişah, kıt'a, 2 beyit); Tırhalalı Mehmed **Nazîf** (öl. 1694) (21

¹⁵ İBB Atatürk Kitaplığı, No: Bel_Yz_K0777, vr. 38^a'da Mehmed Rifat Şefik Paşazade (öl. 1892) adına kayıtlı divânında bu türde iki farklı mazumesi yer almaktadır.

padişah, kıt'a, 3 beyit); **Esad Muhlis Paşa** (öl. 1850) (31 padişah, kıt'a, 4 beyit); Müverrih Adanalı Osman **Sürûrî** (2 Şubat 1752 - 2 Şubat 1814)¹⁶ (Bu konuda *Silsile-i Nefîse* adlı eserinin başında ve sonunda yer alan iki farklı manzumesi vardır: İlki 30 padişah, kıt'a, 3 beyit; ikincisi 30 padişah, nazm, 2 beyit).

3.2. *Silsile-i Nefîse* (Tevârih-i Cülûs-ı Âl-i Osmân) Adlı Eserin Şekil ve İçerik Özellikleri:

Solak-zâde Hemdemî'nin *Fihrist-i Şâhân* adlı eserinde olduğu gibi Sürûrî de *Silsile-i Nefîse* adlı eserinde, Osman Gazi'den başlayarak Sultan II. Mahmûd'a kadar olan 30 Osmanlı padişahının cülûsunu nazm etmiştir. Ancak, Hemdemî'nin eseri kaside nazım şekliyle kaleme alınmış olmasına rağmen, Sürûrî'nin eseri, 2-3 beyitlik kıt'alar hâlinde düzenlenmiştir. Eserle ilgili daha kolay atıf yapabilmek amacıyla -yazmalarda bulunmadığı halde- bu kıt'aların her biri tarafımızdan numaralandırılmıştır. Böylece 36 farklı kıt'adan oluştuğu anlaşılan eserde 1, 7 ve 32. manzumeler üçer beyit, diğerleri ikişer beyittir. Bu durumda eserin toplam beyit sayısı da 75 olmaktadır.

Sürûrî'nin bu eseri her ne kadar vezin, kafiye ve nazım şekli açısından Hemdemî'nin eseriyle uyumlu olmasa da konu benzerliği yönüyle -yukarıda Fihrist-i Şâhânlarla ilgi yapılan tasnife göre- "Hemdemî'nin *Fihrist-i Şâhânı*'na Benzeyen Manzûmeler" grubu içerisinde değerlendirilebilecek özellikler taşımaktadır. Her biri şekil ve tarz açısından farklı özellikler taşıyan bu gruptaki eserler içerisinde de Azmî-zâde Hâletî'nin (öl. 1631) Osman Gâzi'den Sultan IV. Murâd'a kadar 17 padişahın her birini birer ya da ikişer beyitle övdüğü 27 beyitlik manzumesine biraz daha yakın görünmektedir (Arslan 2020: 33, 432-435). Ancak Azmî-zâde Hâletî'nin eseri tarih manzumelerinden oluşmamakta, yalnızca kronolojik sıraya uygun olarak her padişah bir ya da iki beyitle medhedilmektedir. Bu nedenle Azmî-zâde Hâletî'nin eseriyle de tam bir uyum sergilememektedir.

İki yazma nüshasına ulaşılan ve her iki nüshada da "Tevârih-i Cülûs-ı Âl-i Osmân" başlığı altında kaydedilmiş olan bu eserin orijinal adı ve tamamlanma tarihi, eserin sonundaki "Berây-ı Tertîb-i İn Silsile-i Nefîse" başlıklı bölümde bildirilmiştir:

"Berây-ı Tertîb-i İn *Silsile-i Nefîse*"¹⁷

'Âlemiñ revnağdır Devlet-i 'Osmâniyye

¹⁶ Mehmet Arslan, bu manzûmeyi "Müellifi Bilinmeyen" olarak yayımlamıştır (Arslan 2019: 81).

¹⁷ Berây-ı Tertîb-i İn Silsile-i Nefîse: Berây-ı Tertîb-i Silsile-i Nefîse (İ); Tarih (M)

Ola iqbāl-ile pâyende ilâ yevm-i tenâd

Ey Sürûrî okı târîhini yazsun ketebe

Âl-i ‘Osmân’a kalem silsile kıldı ĩcâd (1225) (آل عثمانه قلم سلسله قیلدی ایجاد)

Bölümün başlığında kullanılan “Silsile-i Nefise” ifadesi eserin adını belirttiği gibi tarih dizesine göre de eserin H. 1225/1810 tarihinde tamamlandığı anlaşılmaktadır. Şairin 2 Şubat 1814’te vefat ettiği göz önünde bulundurulursa bu eseri, ömrünün sonlarına doğru yazmış olduğu da ortaya çıkmaktadır.

Manzûmenin ilk üç beyti ile son iki beytinde¹⁸ 30 Osmanlı padişâhının adı, “ta’dâd” olarak anılmaktadır. Matbu dîvânına göre üç beyitlik ilk manzume, H. 1222/1807 tarihinde kaleme alınmış görünmektedir (*Dîvân-ı Sürûrî* 1255: 161). Manzûmenin son iki beyti dışındaki diğer beyitlerine, şairin matbu dîvânında da -tarih manzûmelerini içeren ilk bölümünde- yer verilmiştir.¹⁹ Yine *Silsile-i Nefise*’nin her sultanla ilgili yalnızca cülûs tarihini gösteren birer dizesi de Sürûrî’nin tarih dizelerini içeren *Sürûrî Mecmû’ası* adlı eserinin “Tevârih-i Cülûs-ı Âl-i ‘Osmân” başlıklı bölümünde neşredilmiştir (*Sürûrî Mecmuası* 1299: 2-8).

Eserde, her padişahla ilgili 2-3 beyitlik kıt’alara yer verilmiştir. Bu kıt’alarda söz konusu padişahın kısa bir övgüsünü müteakip kaç yaşında tahta geçtiği dile getirilirken, bazılarında hangi padişahın oğlu olduğu da bildirilmiştir. *Silsile-i Nefise*’de üç padişah dışında düşürülen tarihler *târîh-i tâm* tarzındadır. Yani tarih dizesindeki bütün harflerin ebced değerleri toplanarak padişahların cülûs tarihlerine ulaşılmaktadır. Diğerlerinden farklı olarak cülûs tarihleri verilen üç padişah Osman Gâzi, Orhân Gâzi ve Sultan III. Osmân’dır. Buna göre Osman Gâzi ile ilgili tarih dizesinde *cevher* (noktalı) harfler, Orhan Gâzi’de *mühmel* (noktasız) harfler esas alınarak tarih düşürülürken Sultan III. Osmân’ın cülûs tarihinin bildirilmesinde ise *târîh-i dü-tâ* tarzı uygulanmıştır. Yani söz konusu padişah H. 1168’de tahta geçmiş olmasına rağmen tarih dizesindeki harflerin toplamı (1168x2) 2336’yı vermektedir. Ancak şair bu tarih dizesinden önce “Zabt et Sürûrî işte şu mısra iki târîhdır” şeklinde uyarıda bulunarak bu duruma işaret etmiştir.

Sürûrî, 36 bölüm hâlinde düzenlediği *Silsile-i Nefise*’de; özellikle remel, hezec, recez ve muzâri’ bahirlerinin yoğunlukta olduğu 9 farklı kalıp

¹⁸ Manzûmenin sonunda yer alan “ta’dâd” niteliğindeki bu iki beyit yalnızca İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp. No: NEKTY00269, vr. 25^b’de kayıtlıdır.

¹⁹ *Dîvân-ı Sürûrî*, Sâhibü’s-Sa’âdeti’l-Ebediyye Matbaası, Bulak/Kahire, H. 15 Rebiülâhir 1255/28 Haziran 1839, s. 161-166.

kullanmıştır. Bu dokuz kalıbın hangi bölümlerde ve kaçar kez uygulandığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

SIRA NO	VEZİNLER	KULLANILDIĞI BÖLÜM NUMARALARI	TOPLAM
1	<i>Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün</i> (Remel)	11, 14, 18, 20, 26, 30, 34, 36	8
2	<i>Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün</i> (Hezec)	1, 5, 9, 17, 21, 24, 28, 31	8
3	<i>Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün</i> (Remel)	3, 19, 25, 27, 35	5
4	<i>Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün</i> (Recez)	2, 8, 10, 22, 29	5
5	<i>Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün</i> (Muzâri')	4, 12, 23, 33	4
6	<i>Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün</i> (Müctes)	15, 16	2
7	<i>Fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün</i> (Hafif)	7, 32	2
8	<i>Fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ülün</i> (Mütekârib)	13	1
9	<i>Mef'ülü fâ'ilâtün mef'ülü fâ'ilâtün</i> (Muzâri') (<i>Müstef'ilün fe'ülün müstef'ilün fe'ülün</i>)	6	1

Şairin aruz veznine son derece hâkim olduğu ve bu kalıpları başarıyla kullandığı gözlenmektedir. Manzûmede aruz kusurları yok denecek kadar azdır.

Sürürî'nin *Silsile-i Nefise* adlı eserinin, şaire ait matbu dîvândaki kaydından²⁰ başka müstakil olarak düzenlenmiş iki yazma nüshasına ulaşılmıştır. Metin neşrinde bu iki yazma metin ile matbu dîvandaki ilgili bölüm karşılaştırılmıştır.

Silsile-i Nefise'nin yazma nüshaları:

1. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp. No: NEKTY00269, vr. 23^a-25^b. Sürürî'nin "**Bâb-ı Târih** (*Tevârih-i Sürürî Berây-ı Feth-i Mısır*)" adlı eserinden sonra kaydedilmiştir. Edisyon kritik yapılırken bu nüsha "**İ**" harfi ile gösterilmiştir.

2. Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, No: 3855, vr. 74^b-76^a,²¹ Edisyon kritik yapılırken "**S**" harfi ile gösterilmiştir.

²⁰ *Dîvân-ı Sürürî*, Sâhibü's-Sa'âdeti'l-Ebediyye Matbaası, Bulak/Kahire, H. 15 Rebiülâhîr 1255/28 Haziran 1839, s. 161-166. Makalemizde edisyon kritik yapılırken matbu *Dîvân-ı Sürürî* için ise "M" harfi kısaltma olarak kullanılmıştır.

²¹ Manzumenin ilk üç beyti şairi belirtilmeden küçük farklılıklarla başka bir mecmuada da yer almıştır: "*Âl-i 'Osmân'dan Ya'nî Devlet-i 'Osmânî'den İki Yüz Elli Beş Târihine Qadar Cülüs İden Pâdişâhlarıñ*

SONUÇ

Klasik Türk edebiyatında tarih düşürme ve hezl (hiciv) söyleme geleneğinin önde gelen şahsiyetlerinden olan Adanalı Sürûrî ve *Silsile-i Nefise* adlı eseri üzerine yapılan çalışma neticesinde elde edilen bazı verileri şöyle sıralayabiliriz:

a. Edebiyat dünyasında Sürûrî'nin *Neşât-engîz* adlı divânından başka *Hezliyyât* (Mudhikât-ı Sürûrî-i Hezzâl) ve kendi adıyla anılan *Sürûrî Mecmû'ası* (Mecmû'a-i Tevârih-i Manzûme) adlı eserleri bilinirken bu eserlere üç yeni eser daha ilave edilmiştir: *Bâb-ı Târîh* (Tevârih-i Manzûme-i Sürûrî Berây-ı Feth-i Mısır), *Fihrist-i Şehân*, *Silsile-i Nefise*.

b. 1798-1801 yılları arasında Mısır'da cereyan eden Osmanlı-Fransız Savaşı ile ilgili 118 tarih manzumesini içeren *Bâb-ı Târîh* (Tevârih-i Manzûme-i Sürûrî Berây-ı Feth-i Mısır) adlı eserinin üç yazma nüshası tespit edilmiştir.

c. Anadolu sahası Kalsik Türk edebiyatında Solak-zâde Hemdemî ile başlayan bir *Fihrist-i Şâhân* geleneği oluşmuştur. Hemdemî'nin kaside tarzında kaleme aldığı *Fihrist-i Şâhân*'ına nazîre veya zeyl şeklinde gelişen bu gelenekte, Sürûrî'nin *Silsile-i Nefise* ve *Fihrist-i Şehân* adlı eserleri de "Hemdemî'nin *Fihrist-i Şâhânı*'na Benzeyen Manzûmeler" grubu içerisinde değerlendirilebilir.

ç. Âdeta konuşur gibi tarih düşüren ve vezne son derece hâkim olan Sürûrî'nin bu yönüne *Silsile-i Nefise* adlı eseri ile katkıda bulunulmuş, farklı eserlerinin bulunabileceğine yönelik bir kapı aralanmıştır.

METİN

Sürûrî'nin *Silsile-i Nefise* adlı eserinin Latin harflerine aktarılmasında iki yazma nüshasının yanı sıra matbu *dîvânı* ile *Mecmû'a-i Tevârih-i Manzûme* adlı eserinin de ilgili sayfaları göz önünde bulundurulmuş ve yazım farkları dipnotta gösterilmiştir. Ayrıca tarih dizeleri Arap harfli olarak da ilgili dizenin altına kaydedilmek suretiyle araştırmacılara karşılaştırma yapma imkânı sunulmuştur. Noktalı ve noktasız harflerin esas alındığı örneklerin dışındaki diğer manzûmelerde de ebced hesabında geçerli olan harfler kırmızı renkli olarak verilmiştir.

Esâmîlerini Beyân İder", İBB Atatürk Kitaplığı, No: MC_Yz_K_0236/01, vr. 3^b. (Makalemizde bu yazma nüsha "A" harfi ile anılmıştır.) (Arslan 2019: 81)

SİLSİLE-İ NEFİSE

(1)

İ 23^a, S 74^b Tevârih-i Cülûs-ı Âl-i 'Osmân²²*Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün*

Dağı efzün ola yâ Rab ki ta'dâd eyledim şimdi

Mülük-ı mülk-i 'Osmânî otuz sulţân-ı zî-şandır²³Birer gelmişdir İbrâhîm-veş 'Abdü'l-hamîd Orhan²⁴

İki Mahmûd ikisi Bâyezîd iki Süleymân'dır

Üçerdir hep Selîm ü Aḥmed ü 'Osmân bu devletde²⁵Dağı dörder Meḥammed'le Murâd u Muştafâ Ḥan'dır²⁶

(2)

Ebû'l-Mülûk es-Sulţân 'Osmân²⁷*Müstef'îlün müstef'îlün müstef'îlün müstef'îlün*

Ferzend-i Ertuğrul kim ol kırk üç yaşında oldu şâh

Semt-i ğazâda vâlidî işrine kılmışdı sülûk

Târîḥ-i istiklâline şarf it Sürürî cevheriñ

*Sulţân 'Osmân mülk alup oldı ser-efrâz-ı mülûk²⁸ (699)*²² Kıt'a-i Berây-ı Cem'-i Esâmî-i Şâhân-ı Âl-i 'Osmân Ḥan-ı Ğazî (*Dîvân-ı Sürürî* 1255: 161-166)²³ Mülük-ı Mülk-i 'Osmânî: Mülük-ı Âl-i 'Osmân kim (A)²⁴ İbrâhîm-veş 'Abdü'l-hamîd: İbrâhîm ü 'Abdü'l-hamîd ü (A)²⁵ Üçerdir hep Selîm ü Aḥmed ü 'Osmân bu devletde: Üçi de hep Selîm ü Aḥmed ü 'Osmân bu devletdir (A)²⁶ Matbu Dîvânı'na göre bu üç beyitlik manzumenin tamamlanma tarihi H. 1222/1807'dir. (*Dîvân-ı Sürürî* 1255: 161)²⁷ Ebû'l-Mülûk es-Sulţân 'Osmân: Tevâriḥ-i Cülûs-ı Âl-i 'Osmân (M)²⁸ Bu dizede kırmızı renkle gösterilen noktalı (cevher) harflerin toplamı 699'dur ki bu da milâdî takvime göre 1299'a karşılık gelmektedir.

(سلطان عثمان ملك الوب اولدى سرافراز ملوك)

(3)

es-Sultān Orhan²⁹

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

Cem-ḥaşem necl-i himem-perver-i Sultān ‘Oşmān

Oldı kırk altı yaşında şeh-i iqlīm-sitān

Tahtı zeyn ètdi **Sürürî** dedi mühmel târîḥ

*Bārekallāh cülūs eyledi Sultān Orhan*³⁰ (726)

(بارك الله جلوس ايلدى سلطان اورخان)

(4)

es-Sultān Murād³¹

Mef‘ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün

Orhan Han’ın ètdi otuz beş yaşında Hâk

Şehzādesin şeref-res-i evreng-i ābnūs

Tārîḥe tūmṭurāk vèrildi **Sürüriyā**

Sultān Murād eyledi ‘unvān-ile cülūs (761)

(سلطان مراد ايلدى عنوانه جلوس)

(5)

es-Sultān Yıldırım Bāyezīd³²

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

²⁹ es-Sultān Orhan: Tārîḥ (M)

³⁰ Bu dizede kırmızı renkle gösterilen noktasız (mühmel) harflerin toplamı 726’dır ki bu da milâdî takvime göre 1326’ya karşılık gelmektedir.

³¹ es-Sultān Murād: Tārîḥ (M)

³² es-Sultān Yıldırım Bāyezīd: Tārîḥ (M)

Şehid olduğda Ğāzī Şeh Murād³³ evreng-i ikbāle
Geçüp şehzādesi virdi otuz yaşında istiḥkām

Sürürî yıldırım gibi tokundur haşma tārīhi
Hümāyūn-bād Sulṭān Bāyezīd oldı³⁴ şeh-i İslām (791)
(همایون باد سلطان بایزید اولدی شه اسلام)

(6)

es-Sulṭān Meḥmed Ḥan³⁵

Mef'ülü fā'ilātün mef'ülü fā'ilātün
Ḥan Bāyezīd'in oldı şehzāde-i dilīri
Sinni yigirmi dörde girdikde şāh-ı vālā

Tārīh-ile cülūsın zabṭ eyledi **Sürürî**
Sulṭān Meḥmed oldı zīb-i serīr-i bālā (816)
(سلطان محمد اولدی زیب سریر بالا)

(7)

İ 23^b **es-Sulṭān Murādü's-Şānî³⁶**

Fe'ilātün mef'ülün fe'ilün
Oldı şehzāde-i Meḥmed Ḥan
Pādişāh-ı cihān 'ibād üzre

Emrine on sekiz yaşında enām
İmtişāl etdi inkiyād üzre

³³ Şeh Murād: Bāyezīd (İ), (S)

³⁴ oldı: - (İ)

³⁵ es-Sulṭān Meḥmed Ḥan: Tārīh (M)

³⁶ es-Sulṭān Murādü's-Şānî: Tārīh (M)

Ey **Sürürî** yakışdı tārîhim
 Uydı devrân döntüp Murād üzre (824)
 (اويدى دوران دونوب مراد اوزره)

(8)

Ebü'l-Feth es-Sultân Mehemmed Hân³⁷

Müstef'îlün müstef'îlün müstef'îlün müstef'îlün
 Kendi rızasıyla virüp tahtın ikinci Hân Murād
 Şehzâdesin Hâk on yedi yaşında kıldı kāmran

‘Âlem **Sürürî**-veş pesend êtmekle tārîhin dēdi
Sultân Mehemmed kām alup oldı şeh-i mülk-i cihân (847)³⁸
 (سلطان محمد کام الولدى شه ملك جهان)

(9)

Mütekerrir es-Sultân Murādü's-Şânî³⁹

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün
 Şeh-i ‘âlem ki bundan bir sene evvel çekilmişdi⁴⁰
 Girüp şehzâde-i ‘âlî-nejâdın hükmine dünyâ

Rızâ-yı cân-bîn ile edüp ‘avdet⁴¹ dedim tārîh
Muñî' oldı yine sultân Murād'ın hükmine dünyâ (848)
 (مطبع اولدى ينه سلطان مرادك حكمنه دنيا)

³⁷ Ebü'l-Feth es-Sultân Mehemmed Hân: Tārîh (M)

³⁸ 847: 848 (S)

³⁹ Mütekerrir es-Sultân Murādü's-Şânî: Tārîh (M)

⁴⁰ evvel: aqdem (M); çekilmişdi: gelmişdi (İ)

⁴¹ ‘avdet: va‘det (İ)

(10)

Li-def'ati's-Şāniyye Ebī'l-Feth⁴²*Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün*Geldi serir-i devlete 'adli mücerreb padişah⁴³İrş ile⁴⁴ oldu şāniyen zīnet-fezā-yı taht-gāhYazdı **Sürürî** münşiyān tekrār-ı tārīh-i cülūs*Dād ile nām aldı yine Sulṭān Meḥemmed oldu şāh (855)*

(داد ايله نام الدى ينه سلطان محمد اولدى شاه)

(11)

S 75^a es-Sulṭān Bāyezīd-i Velī⁴⁵*Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün*

Fātiḥ-i Kōstantīniyye tahtına şehzādesi

Geçdi girdikde otuz beş yaşına ol tāc-dār

Ey **Sürürî** yoḡ idi tārīhi ben buldum velī⁴⁶*Dāver-i mülk oldu Sulṭān Bāyezīd-i Cem-vaḡār (886)*

(داور ملك اولدى سلطان بايزيد جموقار)

(12)

es-Sulṭān Selīmü'l-Evvel⁴⁷*Mef'ülü fā'ilātü mef'ülü fā'ilün*⁴² Li-def'ati's-Şāniyye Ebī'l-Feth: Tārīh (M)⁴³ devlete: şevkete (M)⁴⁴ ile: eyledi (İ)⁴⁵ es-Sulṭān Bāyezīd-i Velī: Tārīh (M)⁴⁶ velī: - (İ)⁴⁷ es-Sulṭān Selīmü'l-Evvel: Tārīh (M)

Sulţān Bāyezīd-i Velī şāhzādesi
Kırk üç yaşında eyledi teşrīf-i tahtgāh

Tārīhidir müselle-i ‘ālem Sūrūriyā
Sulţān Selīm oldı cihān-dār pādişāh (918)
(سلطان سليم اولدی جهاندار پادشاه)

(13)

İ 24^a es-Sulţān Süleymān Şāhibü’l-Kānūn⁴⁸

Fe‘ūlün fe‘ūlün fe‘ūlün fe‘ūlün
Toğuz yüzde şehzādesi Han Selīm’iñ
Tevellüd edüp herkes olmışdı şādān

Sūrūrī dedi şimdi ol şāha tārīh
Cülūs etdi Cem-pāye Sulţān Süleymān (926)
(جلوس ایتدی جمپایه سلطان سلیمان)

(14)

es-Sulţān Selīmü’ş-Şānī⁴⁹

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün
Mālik oldı Han Süleymān mülkine şehzādesi
Kırk üçi geçdikde sinni luţf edüp Rabb-i ‘Alīm

Ey Sūrūrī sen de teslīm eyle⁵⁰ şu tārīhi kim
Dād ile kıldı cülūs oldı müselle⁵¹ Şeh Selīm (974)
(داد ایله قیلدی جلوس اولدی مسلم شه سلیم)

⁴⁸ es-Sulţān Süleymān Şāhibü’l-Kānūn: Tārīh (M)

⁴⁹ es-Sulţān Selīmü’ş-Şānī: Tārīh (M)

⁵⁰ eyle: ét (İ)

⁵¹ müselle: - (İ), (S)

(15)

es-Sultân Murâdü's-Şâliş⁵²*Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün*Selîm⁵³ Han-ı halîmiñ netîce-i 'ömri

Serîre buldı yigirmi toköz yaşında vüşül

Sürûriyâ oķı târîhi kâmcüyâne

Cülüs-ı şâh-ile buldı murâd-ı nâs huşul (982)

(جلوس شاهله بولدی مراد ناس حصول)

(16)

es-Sultân Mehemmedü's-Şâliş⁵⁴*Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün*

Üçünci Han Murâd'ıñ da şâhzâdesini

Şehenşeh etdi yigirmi toköz yaşında Vüdûd

Sürûriyâ dedî târîh aña 'ibâdullâh

Serîri sa'd éde Sultân Mehemmed'e Ma'bûd (1003)

(سریری سعد ایده سلطان محمده معبود)

(17)

es-Sultân Aħmed⁵⁵*Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün*

Mehemmed Han-ı şâliş gitdi Hâķ şehzâdesin etdi

Yaşı on dörde bâliĝ iken on dördünci şâhenşâh

⁵² es-Sultân Murâdü's-Şâliş: Târîh (M)⁵³ Selîm: Süleymân (İ)⁵⁴ es-Sultân Mehemmedü's-Şâliş: Târîh (M)⁵⁵ es-Sultân Aħmed: Târîh (M)

Miṣāl-i bedr-i tābān ey **Sürürî** tāmdir tārīḥ
Recebde kıldı Sulṭān Aḥmed'i ṣāh-ı cihān Allāh (1012)
 (رجبده قیلدی سلطان احمدی شاه جهان الله)

(18)

es-Sulṭān Muṣṭafā⁵⁶

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün
 Dāder-i Ḥan Aḥmed-i cennet-mekānıñ emrine⁵⁷
 İnqıyād etdi yigirmi altı yaşında nüfūs

Ey **Sürürî** ol ŧehiñ tārīḥi 'ālū'l-āldir
Kıldı Sulṭān Muṣṭafā evreng-i a'lāya cülūs (1026)
 (قیلدی سلطان مصطفی اورنگ اعلايه جلوس)

(19)

es-Sulṭān 'Oṣmānū'ş-Şehīd⁵⁸

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün
 İ 24^b Oldı ŧehzāde-i 'ālī-neseb-i Aḥmed Ḥan
 Sinni on dörde yetiŧdikde ŧeh-i 'ālemyān

Taḥtı teŧrīfine ŧebt etdi **Sürürî** tārīḥ
De'b-i dād ile cülūs eyledi⁵⁹ Sulṭān 'Oṣmān (1027)
 (دأب داد ایله جلوس ایلدی سلطان عثمان)

(20)

⁵⁶ es-Sulṭān Muṣṭafā: Tārīḥ (M)

⁵⁷ Aḥmed-i: Aḥmed'in (S)

⁵⁸ es-Sulṭān 'Oṣmānū'ş-Şehīd: Tārīḥ (M)

⁵⁹ eyledi: etdi (İ)

Mütekerrir⁶⁰ es-Sultân Muştafâ⁶¹

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Şâh kim hem-nâm-ı Zî'n-nüreyñ idi oldı şehîd

Şâh-ı evrenği dü-bâlâ eyledi Hân Muştafâ⁶²

Ey Sürûrî söyle târîh-i cülûsın şâniyen

İki def'a şâh oldı mülke⁶³ Sultân Muştafâ (1031)

(ایکی دفعه شاه اولدی ملکه سلطان مصطفی)

(21)

S 75^b es-Sultân Murâdü'r-Râbi⁶⁴

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

Birâder-zâde-i Hân Muştafâ on dört yaşında

Sipih-i tahta bedr-âsâ geçüp oldı cihân memnûn

Sürûrî devr eder âfâkı i'lân etdi kim târîh

Cihân dâd ile kâm aldı murâd üzre dönüp gerdün⁶⁵ (1032)

(جهان داد ایله کام الدی مراد اوزره دونوب گردون)

(22)

es-Sultân İbrâhîm⁶⁶

Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün

Sultân Murâd-ı Râbi'in geçdi serîre dâderi

⁶⁰ mütekerrir: li-tekrâr (İ)

⁶¹ Mütekerrir es-Sultân Muştafâ: Târîh (M)

⁶² şâh-ı: zîb-i (M)

⁶³ mülke: dehre (İ), (S)

⁶⁴ es-Sultân Murâdü'r-Râbi': Târîh (M)

⁶⁵ gerdün: devrân (İ), (S)

⁶⁶ es-Sultân İbrâhîm: Târîh (M)

Sinni yigirmi beş iken oldu şeh-i encüm-sipāh

Tārīhin ol şāhenşehiñ yazdı **Sürürî** bendegān
Sulṭān-ı İbrāhīm`i Ḥaḫ dād ile kıldı pādişāh (1049)
 (سلطان ابراهیمی حق داد ایله قیلدی پادشاه)

(23)

es-Sulṭān Meḥmedü`r-Rābi⁶⁷

Mef`ülü fā`ilātü mefā`ilü fā`ilün
 Kıldı semiy ceddini [ol] şāh-ı `ālemiñ
 Şehzādesin Ḥudā yedi yaşında kām-bīn⁶⁸

Tārīh-i tām buldı **Sürürî** cülūsına
Sulṭān Meḥmed oldu ḥudāvend-i ehl-i dīn⁶⁹ (1058)
 (سلطان محمد اولدی خداوند اهل دین)

(24)

es-Sulṭān Süleymānū`ş-Şānī⁷⁰

Mefā`ilün mefā`ilün mefā`ilün mefā`ilün
 Meḥmed Ḥan-ı Rābi` dāder-i şāh-ı zamān oldu
 Cihāna kırk yedi yaşında emniyyet-resān oldu⁷¹

Sürürî yādigār-ı rūzigār olsun şu tārīhim
Süleymān-ı zamān fermān-revā-yı ins ü cān oldu (1099)
 (سلیمان زمان فرمانروای انس و جان اولدی)

⁶⁷ es-Sulṭān Meḥmedü`r-Rābi`: Tārīh (M)

⁶⁸ kām-bīn: pādişāh (İ)

⁶⁹ dīn: - (İ)

⁷⁰ es-Sulṭān Süleymānū`ş-Şānī: Tārīh (M)

⁷¹ oldu: - (S)

(25)

es-Sultān Aḥmedü's-Şānī⁷²*Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün*

Han Süleymān edicek 'azm-i beḳā dāderini

Elli yaşında Hudā kıldı şeh-i kām-revā

İ 25^a Rūḥ-ı 'ālemdir o şeh söyle Sürürī tārīḥ*Oldı Han Aḥmed ile mülk-i Süleymān iḥyā (1102)**(اولدی خان احمد ایله ملک سلیمان احیا)*

(26)

es-Sultān Muştafā eş-Şānī⁷³*Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün*

Oldı Aḥmed Han merḥūmuñ birāder-zādesi

Sinni vardıḳda otuz dörde şehenşāh-ı zamān

Ey Sürürī ḫalka tārīḥ-i cülüsün söyle kim

*Ḳıldı Sultān Muştafā'yı Ḥaḳ şeh-i mülk-i cihān (1106)**(قیلدی سلطان مصطفایی حق شه ملک جهان)*

(27)

es-Sultān Aḥmedü's-Şāliş⁷⁴*Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün*

Muştafā Han'ın edüp dāderine Ḥaḳ iḥsān

Ḳıldı vardıḳda otuz bir yaşına şāh-ı cihān

⁷² es-Sultān Aḥmedü's-Şānī: Tārīḥ (M)⁷³ es-Sultān Muştafā eş-Şānī: Tārīḥ (M)⁷⁴ es-Sultān Aḥmedü's-Şāliş: Tārīḥ (M)

Ey **Sürürî** dedi târîh-i cülûsın şu'arâ

Oldı sulţân-ı cihân-bân-ı zamân Aḥmed Ḥan (1115)

(اولدی سلطان جهانبان زمان احمد خان)

(28)

es-Sulţân Maḥmūd⁷⁵

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Birâder-zâde-i Ḥan Aḥmed êtdi sellem-i taḥtı

Otuz beş yaşına vardıkda memnün pây-büsından

Sürürî 'âlem âsâyiş bulup kaydêtdi târîhin

Cihân oldı muṭayyeb Ḥan Maḥmūd'uß cülûsından (1143)

(جهان اولدی مطیب خان محمودك جلوسندن)

(29)

es-Sulţân 'Oşmânü's-Şâliş⁷⁶

Müstef'îlün müstef'îlün müstef'îlün müstef'îlün

Maḥmūd Ḥan'ın dâderin elli sekiz yaşında Ḥaḳ

Ḳıldı kemâl-i zât-ile şâhenşeh-i 'âlem-penâh

Żabṭ êt⁷⁷ **Sürürî** işte şu mışra' iki târîhdir

Bir cum'a gün şevket ile Sulţân 'Oşmân oldı şâh (1168)

(بر جمعه کون شوکت ایله سلطان عثمان اولدی شاه)⁷⁸

(30)

es-Sulţân Muştafâ eş-Şâliş⁷⁹

⁷⁵ es-Sulţân Maḥmūd: Târîh (M)

⁷⁶ es-Sulţân 'Oşmânü's-Şâliş: Târîh (M)

⁷⁷ êt: - (İ)

⁷⁸ Harflerin ebced değeri 2336 çıkmaktadır ki bu da şairin dediği gibi 1168'in iki katıdır.

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Eyledi şehzâde-i Han Aḥmed-i şâliş cülüs

Sinni kırk olduğda zînet-baḥş-ı taḥt êtdi Hudâ

Ey **Sürûrî** söyle ol şâhenşehiñ târîḥini

Revnaḳ-ı dîhîm-i şâhî oldı Sultân Muştafâ (1171)

(رونق ديهيم شاهى اولدى سلطان مصطفى)

(31)

S 76^a es-Sultân 'Abdü'l-ḥamîd⁸⁰

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

Cenâb-ı dâver-i Han Muştafâ-yı şâlişi Allâh

Cihâna elli bir yaşında kıldı şâh-ı ferruḥ-fâl

Sürûrî yazdı teşrîf-i serîr êtdikde târîḥin

Cülûsı oldı Han 'Abdü'l-ḥamîd'in mücid-i iḳbâl (1187)

(جلوسى اولدى خان عبدالحميدك موجد اقبال)

(32)

İ 25^b es-Sultân Selîmüs-Şâliş⁸¹

Fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

Muştafâ Han'ın êtdiler teslîm

Ṭavr-ı şehzâdesin kibâr-ı zamân

Ḥaḳ yigirmi sekiz yaşında anı

Eyledi şâh-ı Cem-vaḳâr-ı zamân

⁷⁹ es-Sultân Muştafâ eş-Şâliş: Târîḥ (M)

⁸⁰ es-Sultân 'Abdü'l-ḥamîd: Târîḥ (M)

⁸¹ es-Sultân Selîmüs-Şâliş: Târîḥ (M)

Ben de yazdım **Sürüriyâ** târih
Şeh Selîm oldu tâc-dâr-ı zamân (1203)
 (شه سليم اولدى تاجدار زمان)

(33)

es-Sultân Muştafâ er-Râbi⁸²

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün
 Şevketle şâhzâde-i 'Abdü'l-hamîd Han
 Oldı cihâna sinni yigirmi toközda şâh

Târîhdir du'â-yı **Sürürî** cülûsına
Han Muştafâ'ya mülki sa'îd eyleye İlâh (1222)
 (خان مصطفىايه ملكى سعيد ايليه اله)

(34)

es-Sultân Maḥmûdü's-Şânî Eyyedallâhu ve ebḳâhu⁸³

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
 Dâder-i dâd-âveri Han Muştafâ-yı Râbi'in
 Eyledi sinni yigirmi dörde êrdikde cülûs

Ey **Sürürî** söyledi târihin erbâb-ı nefes
Han Maḥmûd'un cülûsıyla bekâm oldu nüfûs (1223)
 (خان محمودك جلوسيله بكام اولدى نفوس)

(35)

Berây-ı Tertîb-i İn *Silsile-i Nefise*⁸⁴

⁸² es-Sultân Muştafâ er-Râbi': Târîh (M)

⁸³ es-Sultân Maḥmûdü's-Şânî Eyyedallâhu ve ebḳâhu: Târîh (M)

⁸⁴ Berây-ı Tertîb-i İn Silsile-i Nefise: Târîh (M)

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

‘Alemin revnağıdır Devlet-i ‘Osmāniyye

Ola iqbāl-ile pâyende ilā yevm-i tenād

Ey **Sürûrî** okı tārîhini yazsun ketebe

Āl-i ‘Osmān’a kalem silsile kıldı ĩcād (1225)

(آل عثمانه قلم سلسله قیلدی ایجاد)

(36)

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

Nesl-i pāk-ı Āl-i ‘Osmān çün olur şāh-ı mecīd⁸⁵

Dört **Meḥammed** dört **Murād** dört **Muṣṭafā** birdir **Ḥamīd**

Birdir **İbrāhīm** üçer ‘Osmān ü **Aḥmed**’le **Selīm**

Birdir **Orḥan** ikişer **Maḥmūd** **Süleymān** **Bāyezīd**

KAYNAKÇA

Ahmed Cevdet (1310). *Belâgat-ı ‘Osmāniyye / Mekteb-i Hukûk Talebesine Tahrîr Olunan Derslerin Hulâsasıdır*. 4. Baskı, İstanbul: Nişân Berberyân Matbaası.

AKÜN, Ömer Faruk (1979). Sürûrî. *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: MEB Yay. XI, 250-252.

ARSLAN, Mehmet (2019). *Osmanlı Pâdişahlarının Manzum Tarihçeleri Fihrist-i Şāhānlar*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.

AYAN, Elif (2002). *Sürûrî ve Hezeliyyat’ı (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

⁸⁵ “Ta’dād” olarak 30 Osmanlı pâdişâhının adının anıldığı bu ve bundan sonraki beyit, yalnızca İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi nüshasında yer almaktadır. Bu durumda Sürûrî’nin biri üç, diğeri iki beyit hâlinde bu tür iki manzûmesi bulunduğu anlaşılmaktadır.

- BATUR, Atilla (2002). *Sürûrî Dîvânı: Hayatı, Edebi Kişiliği ve Dîvânının Tenkitli Metni*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BATUR, Atilla (2010). Sürûrî, Seyyid Osman. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (TDVİA)*. İstanbul: TDV Yayınları, XXXVIII, 172-173.
- BATUR, Atilla (2018). Sultânü'l-Müverrihîn Sürûrî'nin Osmanlı Padişahlarının Cülûslarına Düşürdüğü Tarihler. *Divanlar Arasında Bir Ömür Prof. Dr. Ahmet Mermer Armağanı*. (Editörler: Neslihan Koç Keskin-Muvaffak Eflatun), Ankara: Akçağ Yayınları, 115-138.
- Dîvân-ı Sürûrî* (1255). Bulak/Kahire: Sâhibü's-Sa'âdeti'l-Ebediyye Matbaası, [*Dîvân-ı Sürûrî* (322 s.), *Kasîde-i Sürûrî* (76 s.), *Gazeliyyât* (55 s.)].
- Ebü'z-ziyâ (1305). *Sürûrî-i Müverrih*. Matba'a-i Ebü'z-ziyâ, Kostantiniyye.
- GİBB, E. J. Wilkinson (1999). *Osmanlı Şiir Tarihi III-V*. (Çev. Ali Çavuşoğlu), Ankara: Akçağ Yay., 445-452.
- GÜZELLER, Özlem (2007). *Sürûrî Dîvânı'ndaki Manzum Tarihler (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin, Sayfa: 250-322)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KARABEY, Turgut (2011). Tarih Düşürme. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (TDVİA)*. İstanbul: TDV Yayınları, XL, 80-82.
- KARABUÇAK, Kemal (2007). *Sürûrî Dîvânı'ndaki Manzum Tarihler (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin, Sayfa: 51-150)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KARACA, Mustafa (1996). *Sürûrî ve Sürûrî Mecmu'ası (İnceleme-Tenkidli Metin)*. Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- NİZAM, Elif Ayan (2012). Sürûrî'nin Hezliyyât'ının "Tevârih" Bölümünden Tarihi Yansımalar. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 5, II, 67-86.
- NİZAM, Elif Ayan (2020). "Sürûrî / Hüzni / Hevâyî, Seyyid Osman Efendi". <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sururi-huzni-hevayi-seyyid-osman>, (Erişim Tarihi: 07.04.2021)
- Sürûrî Mecmû'ası* (1299). İstanbul: Mahmûd Beğ Matbaası.

- USLU, Ahmet (2007). *Sürûrî Divânı'ndaki Manzum Tarihler (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin, Sayfa: 151-250)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- USLU, Şenay (2008). *Sürûrî Divânı'ndaki Manzum Tarihler (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin, Sayfa: 1-50)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- VATANSEVER, Nazlı (2014). *Sürûrî'nin Tarih Mecmû'ası (Metin Tesisi-İnceleme)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YAKIT, İsmail (2003). *Türk-İslâm Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme*. 2. Baskı, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- YAZICIOĞLU, Mustafa Said (1998). Hızır Bey. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (TDVİA)*. İstanbul: TDV Yayınları, XVII, 413-415.

EKLER

EK-1:

Osmanlı Devleti veya Osmanlı İmparatorluğu (Devlet-i Aliyye-i Osmaniye) 1302-1922 yılları arasında varlığını sürdürmüştür. Devletin kurucusu ve Osmanlı hânedânının atası olan Osman Gazi, Oğuzların “Bozok” kolunun “Kayı” boyundadır. Devlet, Bilecik ilinin Söğüt ilçesinde kurulmuştur. Osmanlı hânedânından 36 padişah, toplam 620 yıl hüküm sürmüştür. İlk önce “Bey” diye isimlendirilen padişahlar, 1383'den itibaren “Sultan”, 1517 tarihinden sonra da “Sultan” unvanına ek olarak “Halife” unvanını da taşımaya başlamışlardır.

OSMANLI (Devlet-i Aliyye-i Osmaniye) PADIŞAHLARI					
Sıra No	Padişahın		Saltanatın		
	Adı	Doğum ve Ölüm Tarihi	Başlangıcı	Bitişi	Süresi
1	Osman Gazi (I. Osman)	H. 655 (1257) - H. Rebülevvel 724 ? (Mart 1324)	H. 30 Zilkade 701 (27 Temmuz 1302)	H. Rebülevvel 724 (Mart 1324)	21 yıl 8 ay
2	Orhan Gazi	H. 679 (1280) ? - H. Cemâziyelevvel 763 (Mart 1362)	H. Rebülevvel 724 (Mart 1324)	H. Cemâziyelevvel 763 (Mart 1362)	38 yıl
3	Sultan I. Murad (Hudâvendigâr)	H. 726 (1326) - H. 19 Cemâziyelâhir 791 (15 Haziran 1389)	H. Cemâziyelevvel 763 (Mart 1362)	H. 19 Cemâziyelâhir 791 (15 Haziran 1389)	27 yıl 2 ay
4	Sultan I. (Yıldırım) Bayezid	H. 755 (1354) - H. 13 Şâban 805 (8 Mart 1403)	H. 19 Cemâziyelâhir 791 (15 Haziran 1389)	H. 27 Zilhicce 804 (28 Temmuz 1402)	13 yıl 1 ay 13 gün

FETRET DEVRİ (1402-1413)

5	Sultan I. (Çelebi) Mehmed	H. 788 (1386) veya H. 789 (1387) - H. 23 Cemâziyelâhir 824 (25 Haziran 1421)	H. 5 Rebîülâhir 816 (5 Temmuz 1413)	H. 23 Cemâziyelâhir 824 (25 Haziran 1421)	7 yıl 11 ay 20 gün
6	Sultan II. Murad	H. Zilhicce 806 (Haziran 1404) - H. 1 Muharrem 855 (3 Şubat 1451)	1. H. 23 Cemâziyelâhir 824 (25 Haziran 1421)	Cemâziyelevvel 848 (Ağustos 1444)	23 yıl 1 ay
			2. H. 8 Safer 850 (5 Mayıs 1446)	H. 1 Muharrem 855 (3 Şubat 1451)	4 yıl 9 ay
7	Sultan II. (Fatih) Mehmed	H. 27 Receb 835 (30 Mart 1432) - H. 4 Rebîülevvel 886 (3 Mayıs 1481)	1. H. Cemâziyelevvel 848 (Ağustos 1444)	H. 8 Safer 850 (5 Mayıs 1446)	1 yıl 9 ay
			2. H. 1 Muharrem 855 (3 Şubat 1451)	H. 4 Rebîülevvel 886 (3 Mayıs 1481)	30 yıl 3 ay
8	Sultan II. Bayezid	H. 851 (1448) - H. 25 Rebîülevvel 918 (10 Haziran 1512)	H. 4 Rebîülevvel 886 (3 Mayıs 1481)	H. 7 Safer 918 (24 Nisan 1512)	30 yıl 11 ay 2 gün
9	Sultan I. (Yavuz) Selim	H. 875 (1470) - H. 8-9 Şevval 926 (21-22 Eylül 1520)	H. 7 Safer 918 (24 Nisan 1512)	H. 8-9 Şevval 926 (21-22 Eylül 1520)	8 yıl 6 ay
10	Sultan I. (Kanuni) Süleyman	H. 6 Safer 900 (6 Kasım 1494) - H. 20-21 Safer 974 (6-7 Eylül 1566)	H. 9 Şevval 926 (22 Eylül 1520)	H. 20-21 Safer 974 (6-7 Eylül 1566)	45 yıl 11 ay 15 gün
11	Sultan II. (Sarı) Selim	H. 26 Receb 930 (30 Mayıs 1524) - H. 28 Şâban 982 (13 Aralık 1574)	H. 9 Rebîülevvel 974 (24 Eylül 1566)	H. 28 Şâban 982 (13 Aralık 1574)	8 yıl 2 ay 19 gün
12	Sultan III. Murad	H. 5 Cemâziyelevvel 953 (4 Temmuz 1546) - H. 6 Cemâziyelevvel 1003 (17 Ocak 1595)	H. 8 Ramazan 982 (22 Aralık 1574)	H. 4-5 Cemâziyelevvel 1003 (15-16 Ocak 1595)	21 yıl 24 gün
13	Sultan III. Mehmed	H. 7 Zilkade 973 (26 Mayıs 1566) - H. 16 Receb 1012 (20 Aralık 1603)	H. 6 Cemâziyelevvel 1003 (17 Ocak 1595)	H. 16 Receb 1012 (20 Aralık 1603)	8 yıl 11 ay 3 gün
14	Sultan I. Ahmed	H. 22 Cemâziyelâhir 998 (28 Nisan 1590) - H. 23 Zilkade 1026 (22 Kasım 1617)	H. 16 Receb 1012 (20 Aralık 1603)	H. 23 Zilkade 1026 (22 Kasım 1617)	13 yıl 11 ay 2 gün
15	Sultan I. Mustafa	H. 1000/1591-2 - H. 15 Ramazan 1048 (20 Ocak 1639)	1. H. 23 Zilkade 1026 (22 Kasım 1617)	H. 1 Rebîülevvel 1027 (26 Şubat 1618)	96 gün
			2. H. 9 Receb 1031 (20 Mayıs 1622)	H. 15 Zilkade 1032 (10 Eylül 1623)	1 yıl 3 ay 22 gün
16	Sultan II. (Genç) Osman	H. 10 Cemâziyelâhir 1013 (3 Kasım 1604) - H. 9 Receb 1031 (20 Mayıs 1622)	H. 1 Rebîülevvel 1027 (26 Şubat 1618)	H. 8 Receb 1031 (19 Mayıs 1622)	4 yıl 3 ay
17	Sultan IV. Murad	H. 28 Cemâziyelevvel 1021 (27 Temmuz 1612) - H. 15 Şevval 1049 (8 Şubat 1640)	H. 15 Zilkade 1032 (10 Eylül 1623)	H. 15 Şevval 1049 (8 Şubat 1640)	16 yıl 5 ay
18	Sultan İbrahim	H. 12 Şevval 1024 (4 Kasım 1615) - H. 28 Receb 1058 (18 Ağustos 1648)	H. 16 Şevval 1049 (9 Şubat 1640)	H. 18 Receb 1058 (8 Ağustos 1648)	8 yıl 6 ay
19	Sultan IV. (Avcı) Mehmed	H. 30 Ramazan 1051 (2 Ocak 1642) - H. 28 Rebîülâhir 1104 (6 Ocak 1693)	H. 18 Receb 1058 (8 Ağustos 1648)	H. 2 Muharrem 1099 (8 Kasım 1687)	39 yıl 3 ay

20	Sultan Süleyman II.	H. 15 Muharrem 1052 (15 Nisan 1642) - H. 25 Ramazan 1102 (22 Haziran 1691)	H. 2 Muharrem 1099 (8 Kasım 1687)	H. 25 Ramazan 1102 (22 Haziran 1691)	3 yıl 7 ay 14 gün
21	Sultan II. Ahmed	H. 6 Zilhicce 1052 (25 Şubat 1643) - H. 21 Cemâziyelâhir 1106 (6 Şubat 1695)	H. 25 Ramazan 1102 (22 Haziran 1691)	H. 21 Cemâziyelâhir 1106 (6 Şubat 1695)	3 yıl 7 ay 14 gün
22	Sultan II. Mustafa	H. 8 Zilkade 1074 (2 Haziran 1664) - H. 20 Şâban 1115 (29 Aralık 1703)	H. 21 Cemâziyelâhir 1106 (6 Şubat 1695)	H. 9 Rebiülâhir 1115 (22 Ağustos 1703)	8 yıl 6 ay 17 gün
23	Sultan III. Ahmed	H. 21-22 Ramazan 1084 (30/31 Aralık 1673) - H. 21 Safer 1149 (1 Temmuz 1736)	H. 9 Rebiülâhir 1115 (22 Ağustos 1703)	H. 18-19 Rebiülevvel 1143 (1-2 Ekim 1730)	27 yıl 1 ay 9 gün
24	Sultan I. Mahmud	H. 3 Muharrem 1108 (2 Ağustos 1696) - H. 27 Safer 1168 (13 Aralık 1754)	H. 19 Rebiülevvel 1143 (2 Ekim 1730)	H. 27 Safer 1168 (13 Aralık 1754)	24 yıl 2 ay 11 gün
25	Sultan III. Osman	H. 1 Receb 1110 (3 Ocak 1699) - H. 16 Safer 1171 (30 Ekim 1757)	H. 28 Safer 1168 (14 Aralık 1754)	H. 16 Safer 1171 (30 Ekim 1757)	2 yıl 10 ay 18 gün
26	Sultan III. Mustafa	H. 14 Safer 1129 (28 Ocak 1717) - H. 8 Zilkade 1187 (21 Ocak 1774)	H. 16 Safer 1171 (30 Ekim 1757)	H. 8 Zilkade 1187 (21 Ocak 1774)	16 yıl 2 ay 21 gün
27	Sultan Abdülhamid I.	H. 5 Receb 1137 (20 Mart 1725) - H. 10-11 Receb 1203 (6/7 Nisan 1789)	H. 8 Zilkade 1187 (21 Ocak 1774)	H. 10-11 Receb 1203 (6/7 Nisan 1789)	15 yıl 2 ay 16 gün
28	Sultan III. Selim	H. 27 Cemâziyelevvel 1175 (24 Aralık 1761) - H. 4 Cemâziyelâhir 1223 (28 Temmuz 1808)	H. 11 Receb 1203 (7 Nisan 1789)	H. 21 Rebiülevvel 1222 (29 Mayıs 1807)	18 yıl 1 ay 22 gün
29	Sultan IV. Mustafa	H. 26 Şâban 1193 (8 Eylül 1779) - H. 28 Ramazan 1223 (17 Kasım 1808)	H. 21 Rebiülevvel 1222 (29 Mayıs 1807)	H. 4 Cemâziyelâhir 1223 (28 Temmuz 1808)	1 yıl 2 ay
30	Sultan II. Mahmud	H. 13 Ramazan 1199 (20 Temmuz 1785) - H. 15 Rebiülâhir 1255 (28 Haziran 1839)	H. 4 Cemâziyelâhir 1223 (28 Temmuz 1808)	H. 15 Rebiülâhir 1255 (28 Haziran 1839)	30 yıl 11 ay

EK-2:

<p>اسمعیل و اسحاق اولدی شیزده صحر خان امین اولدی کسکینده انام ای سروری ایقشدنی نجیم</p>	<p>تاریخ بیورال یمنان دوغوزدا ساسکینده اولدی کسک برگشت اولدی بوشلیکده جان اوچرودا ساسکینده اولدی کسک</p>
<p>اسمعیل و اسحاق کندر قاسم اولدی کسکینده عالم اولدی کسکینده اولدی کسک</p>	<p>اسمعیل و اسحاق سنت اولدی کسکینده اولدی کسک اسمعیل و اسحاق اولدی کسکینده</p>
<p>اسمعیل و اسحاق شاه اولدی کسکینده اولدی کسک عالم اولدی کسکینده اولدی کسک</p>	<p>اسمعیل و اسحاق اسمعیل و اسحاق اولدی کسکینده اسمعیل و اسحاق اولدی کسکینده</p>
<p>اسمعیل و اسحاق کندر قاسم اولدی کسکینده عالم اولدی کسکینده اولدی کسک</p>	<p>اسمعیل و اسحاق اسمعیل و اسحاق اولدی کسکینده اسمعیل و اسحاق اولدی کسکینده</p>
<p>اسمعیل و اسحاق کندر قاسم اولدی کسکینده عالم اولدی کسکینده اولدی کسک</p>	<p>اسمعیل و اسحاق اسمعیل و اسحاق اولدی کسکینده اسمعیل و اسحاق اولدی کسکینده</p>
<p>اسمعیل و اسحاق کندر قاسم اولدی کسکینده عالم اولدی کسکینده اولدی کسک</p>	<p>اسمعیل و اسحاق اسمعیل و اسحاق اولدی کسکینده اسمعیل و اسحاق اولدی کسکینده</p>

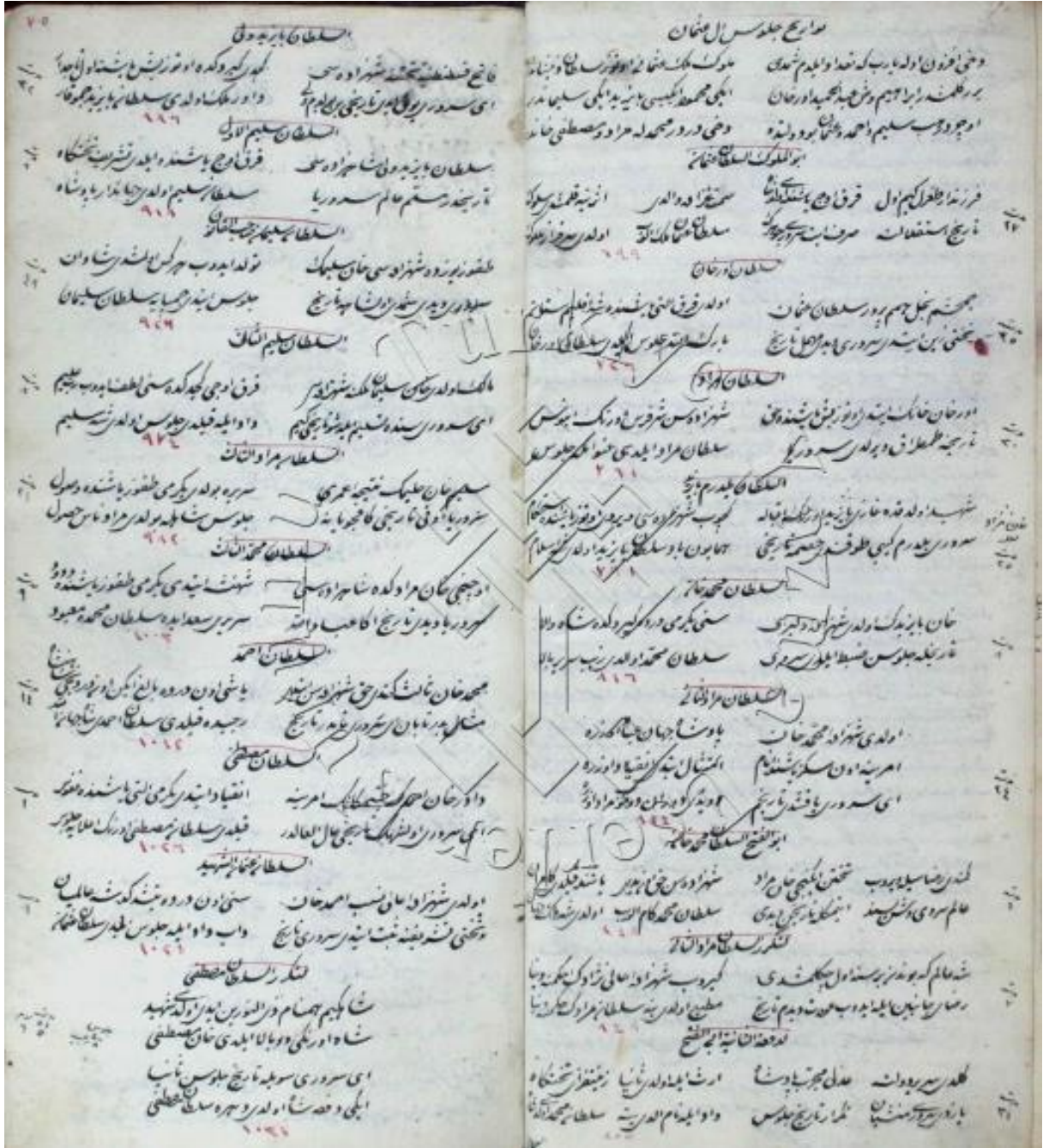
vr. 23^bvr. 23^a

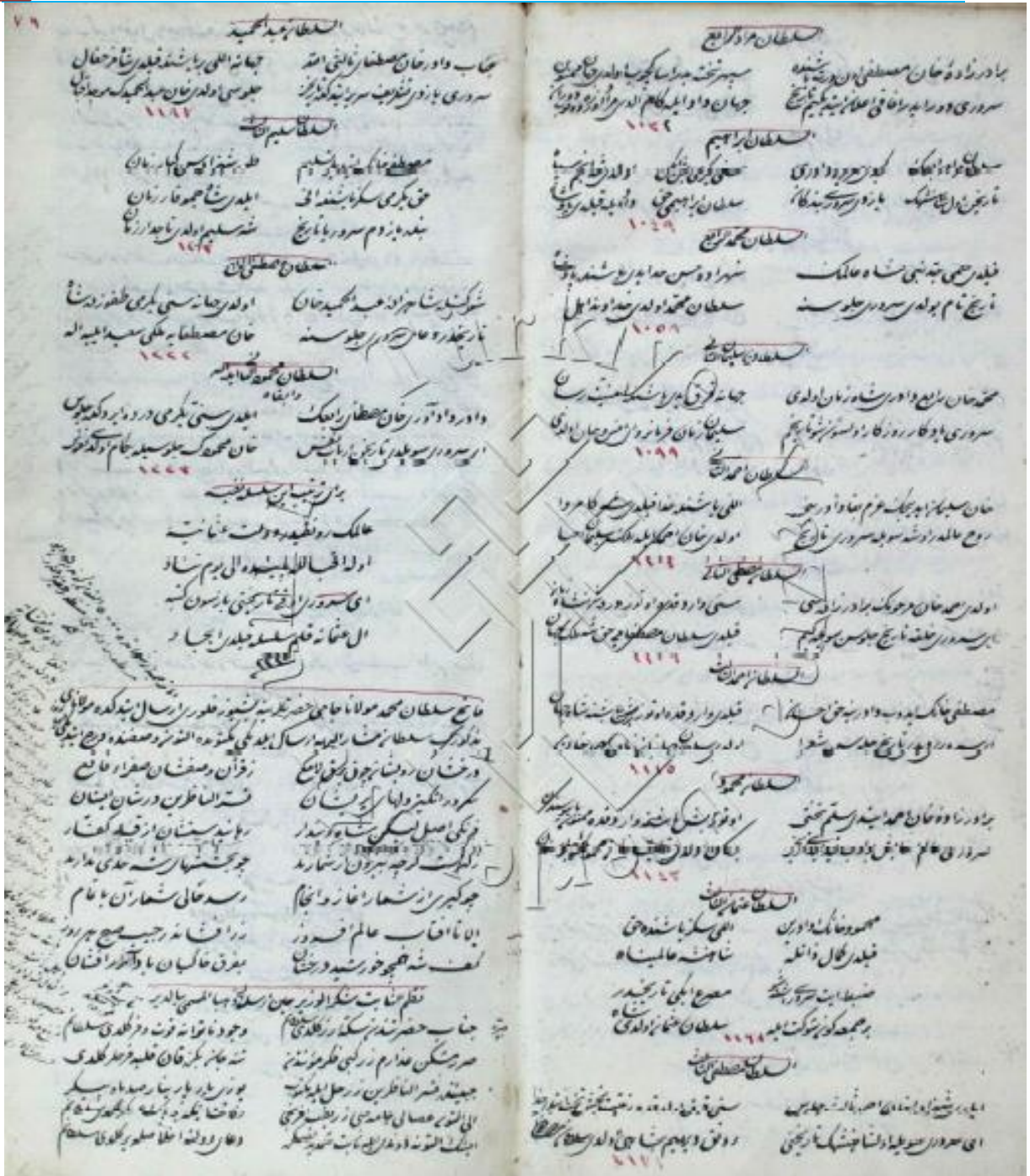
<p>و در سوره نوره علی بن ابی طالب تختی نشویند نیت مندر است سینه زود بشکوه شادان و بد و بد و بد و بد و بد و بد</p>	<p>اسفغان بر اسفغان غصه نوره نوره نوره نوره تولد و کرد و کرد و کرد و کرد سوره نوره نوره نوره نوره</p>
<p>اسفغان صغری ناله کیم هم نام از نوره نوره ای دور سویرا نوره نوره نوره</p>	<p>اسفغان بر اسفغان ناله کیم هم نام از نوره نوره ای دور سویرا نوره نوره نوره</p>
<p>اسفغان مزاج برو و ناله صغری نوره نوره سوره نوره نوره نوره نوره</p>	<p>اسفغان بر اسفغان ناله کیم هم نام از نوره نوره ای دور سویرا نوره نوره نوره</p>
<p>اسفغان بر اسفغان سوره نوره نوره نوره نوره ناله کیم هم نام از نوره نوره</p>	<p>اسفغان بر اسفغان ناله کیم هم نام از نوره نوره ای دور سویرا نوره نوره نوره</p>
<p>اسفغان مزاج ناله کیم هم نام از نوره نوره سوره نوره نوره نوره نوره</p>	<p>اسفغان بر اسفغان ناله کیم هم نام از نوره نوره ای دور سویرا نوره نوره نوره</p>
<p>اسفغان بر اسفغان ناله کیم هم نام از نوره نوره سوره نوره نوره نوره نوره</p>	<p>اسفغان بر اسفغان ناله کیم هم نام از نوره نوره ای دور سویرا نوره نوره نوره</p>
<p>اسفغان بر اسفغان ناله کیم هم نام از نوره نوره سوره نوره نوره نوره نوره</p>	<p>اسفغان بر اسفغان ناله کیم هم نام از نوره نوره ای دور سویرا نوره نوره نوره</p>

vr. 24^bvr. 24^a

EK-3:

Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, No: 3855, vr. 74^b-75^a.

Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, No: 3855, vr. 75^b-76^a.